

A szociális munka helye és lehetséges szerepe a pártfogó felügyelet rendszerében

Készítette: Szabó Róbert

2009.

Tartalomjegyzék

Bevezető gondolatok.....	3
I. fejezet: Fogalomtisztázások.....	4
I. 1. Kriminálpolitika.....	4
II. fejezet: Történeti- és történelmi visszatekintés, avagy a pártfogolás kialakulása	7
II. 1. Az 1800-as évek.....	7
II. 2. Az első világháború és az azt követő fél évszázad.....	8
II. 3. Az 1970-es évek	8
II. 4. A rendszerváltástól napjainkig.....	8
III. fejezet: Jogi környezet - jogi háttér, jogi keretek, a pártfogó felügyelet alapjainak megteremtése.....	11
III. 1. A Magyar Köztársaság Alkotmánya.....	11
III. 2. A büntető igazságszolgáltatás és az annak szerveit szabályozó jogforrások.....	11
III. 3. A bűn megelőzése, a büntetőigény érvényesítése, illetve a bűncselekmények áldozatainak kompenzálása.....	13
III. 4. Nemzetközi elvárások.....	14
III. 5. Pártfogó felügyelet és mediáció.....	14
IV. fejezet: Napjaink változásai, azaz az integrált intézményrendszer létrejötte és szervezeti felépítése.....	16
V. fejezet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkájának bemutatása	18
V. 1. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat Missziója	18
V. 2. Néhány szóban a szolgálat céljáról, feladatairól.....	18
V. 3. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységei a statisztikai adatok tükrében....	19
V. 4. A szolgálat 2005 – 2008 közötti ügycsoportjainak megoszlása.....	24
VI. fejezet: A szociális munka helye és lehetséges szerepe a pártfogó felügyelet rendszerében.....	27
VI. 1. A preventív lehetőségek osztályozása	27
VI. 2. A szociális munka és a pártfogolás hasonlóságai, különbözőségei.....	31
VI. 3. Az egyéni esetkezelésen túl	32
VII. fejezet: Összegzés és a lehetséges javaslatok megfogalmazása	33
Felhasznált irodalom.....	38
Melléklet.....	39
1. sz. melléklet: Külföldi kitekintés	39

Bevezető gondolatok

Jelen tanulmány a szociális munka és a kriminálpolitika kapcsolatára, azok kölcsönös egymásra hatásának vizsgálatára irányul. Elsőként a kriminálpolitika fogalmi definiálásának bemutatására törekszem, annak nemzetközi és hazai vonatkozásában, majd ezt követően a kriminálpolitika és a társadalompolitika összefüggéseire térek ki.

Ismertetem a hazai pártfogó felügyelet rendszerváltást követő kialakulását, jogalapjának megteremtését, működésének jogi környezetét.

Tanulmányomban számot adok a pártfogó felügyelet jelenlegi helyzetéről; különös figyelmet fordítva a közelmúltban az Igazságügyi Hivatalhoz történő integráltságára.

Kitérek a felügyelet munkájának – statisztikai adatokat is felsorakoztató - bemutatására, illetve a szociális munka helyének és lehetséges szerepének meghatározására is.

A tanulmány befejezését az ajánlások, javaslatok megfogalmazása, illetve az esetlegesen felmerülő kritikai észrevételek adják.

I. fejezet: Fogalomtisztázások

I. 1. Kriminálpolitika

A kriminológia azon empirikus tudomány, mely a bűnözés helyzetét, okait, alakulását kutatja. Ezen kutatások eredményeit használja fel a kriminálpolitika, mintegy kijelölve a büntető igazságszolgáltatáson belül és azon kívül az elérendő célokat, megoldandó feladatokat. Azonban e célok és feladatok mögött érték döntések állnak, melyek a jogrendszer változásaival párhuzamosan szintén formálódnak. A kriminálpolitika egyik legfontosabb vezérelve az, hogy az állami büntetőhatalom gyakorlására vonatkozó alkotmányos alapelveknek – minden körülmények között - megfeleljen. Ahogy Földvári fogalmaz: *„A jövőre irányuló feladat- meghatározás elengedhetetlen feltétele megbízható, igazolt ismeretek birtoklása, arról, mi van – ezt követően dönthető el, mi legyen. Az első megállapítás a kriminológia, a második a kriminálpolitika feladata.”*¹

A kriminálpolitika fogalmának nagyon sokféle nemzetközi és hazai megfogalmazása ismert. Az alábbiakban a tudományterület fejlődésének szempontjából néhány kiemelkedő szerzőt szeretnék megemlíteni, akik nagyban hozzájárultak a fogalom – meghatározásához, illetve a kriminológia és a kriminálpolitika megkülönböztetéséhez.

Nemzetközi szinten:

- az első megemlíthető név Franz von Liszt, - a közvetítő iskola kiemelkedő alakja - aki *„a bűnözés okait és a büntetés hatásait vizsgáló tudományos kutatás alapelveit magába foglaló diszciplinának tekintette a kriminálpolitikát, amelyik megszabja – a büntetés és ahhoz hasonló jogintézmények igénybevételével – a bűnözéssel szembeni állami fellépést. Liszt megközelítésében a kriminálpolitika még nem vált el élesen a kriminológiától.”*²
- a két tudományterület szétválását tükrözi Jeschek megközelítése, aki szerint *„a kriminálpolitika arról szól, hogy hogyan alakítható ki a büntetőjog a legcélszerűbben annak érdekében, hogy eleget tudjon tenni fő feladatának, a társadalom védelmének”*³
- e gondolatmenetet fejlesztette tovább Zipf, aki a kriminálpolitika alatt a *„büntető- igazságszolgáltatási rendszerre vonatkozó elképzelések kialakítását és megvalósítását érti”*⁴

¹ (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 39. oldal)

² (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 601-602. oldal)

³ (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 602. oldal)

⁴ (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 602. oldal)

„A kriminálpolitika szó összetett jellege mutatja, hogy a szóban forgó tudományág egyrésztől kriminálpolitika, másrésztől kriminálpolitika. A kriminálpolitika egyszerre ismeretrendszer és gyakorlat, egyszerre politikai jellegű és kriminális jellegű.”⁵

A Magyarországon képviselt álláspontok közül Földvári József, Wiener A. Imre és Gönczöl Katalin gondolatait említeném meg, melyek a következők:

- Földvári elképzelése - Jeschek megközelítéséből eredeztethető – az, hogy a „*kriminálpolitikát a törvényhozó mellett a jogalkalmazó tevékenységére is kiterjeszti*”⁶- bár ezen megállapítása a szocialista állami berendezkedés korából született, helyét azonban ma már nem állja meg.
- Wiener A. Imre „*a cselekmények büntetendőségéről és az elkövetők megbüntetéséről kialakított véleményként*”⁷ definiálja a büntetőpolitikát.

„Az eddig említett fogalom- meghatározásokból kitűnik, hogy a szakirodalomban elterjedt mind a kriminálpolitika (Kriminalpolitik, criminal policy) mind a büntető(jog)politika (Strafrechtspolitik, criminal law policy) használata. (...) A kriminálpolitika mint tágabb fogalom, szemben a büntetőpolitikával, nemcsak a büntetőjogra, hanem a büntető igazságszolgáltatási rendszer egészére vonatkozik, így magában foglalja a büntetőeljárást, a büntetés végrehajtást és a bűnmegelőzést is.”⁸

Azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy Európában egyre elterjedtebb azon elgondolás, miszerint a kriminálpolitika a társadalompolitika szerves része, azaz túlmutat a büntető igazságszolgáltatás rendszerén, tehát ide sorolandóak a társadalmi bűnmegelőzés és a bűncselekmények, okozta hátrányok mérséklésével kapcsolatos feladatok is.

Ezt a fentebb ismertetett eszmét képviseli Magyarországon Gönczöl Katalin elképzelése, aki szerint a kriminálpolitika a társadalompolitika része. A kriminálpolitika konstruktív módon próbálja meg befolyásolni a társadalmi helyzetet, a közgondolkodást, illetve a jog alkotását, alkalmazását.

„A társadalompolitikába beágyazott kriminálpolitika foglalkozik a közösségi bűnmegelőzés, az áldozatsegítés, a büntető útról való elterelés megvalósításának lehetőségével is.”⁹

Az 1950-es években a társadalompolitika részeként - kvázi bűnmegelőzési stratégiaként – a jóléti államokat jellemző célok jelentek meg, mint például az egyenlőbb esélyek, a szegénység, illetve a depriváció felszámolása, a dezorganizációt eredményező egyenlőtlenségek megszüntetése, a bűnözés társadalmi reprodukciójának megfékezése.

⁵ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 602. oldal)

⁶ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 602. oldal)

⁷ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 602. oldal)

⁸ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 603. oldal)

⁹ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 603. oldal)

A kriminálpolitikának a fentebb említett nézete az 1970-es évek folyamán előbb elméleti, majd gyakorlati szinten jelent meg, ugyanis ekkorra „tudatosodott” az, hogy a tradicionális szemléletmód nem teljesítette a hozzá, főzött reményeket, elvárásokat. A dezorganizációt okozó jelenségek kezelésére célzott programokat alakítottak ki, az önálló stratégiák, kialakítása jellemezte ezt az időszakot.

A XX. század második felére a fő fejlődési irányt a dekriminalizációs irányzatok jelentették, így többek között a diverziós (elterelő) eljárások, valamint a resztoratív (helyreállító) stratégiák. Ezen eljárásmodok kivitelezései megvalósulhatnak a büntető igazságszolgáltatás részeként, illetve annak helyettesítéseként, kiváltásaként is. Mindezek tükrében, e modellek a legkülönbözőbb elnevezésekkel váltak/válhatnak ismeretessé, úgymint pl.: mediációs eljárások, tettes – áldozat békéltetése, jóvátételi programok.

Saját elképzeléseimhez, véleményemhez az az, irányzat áll a legközelebb, - és ennek megfelelően a továbbiakban a kriminálpolitika fogalmakor is ezt kívánom használni -, amely „a kriminálpolitikát a büntetőpolitikánál szélesebb fogalomként használja és nemcsak a büntető igazságszolgáltatási rendszer kialakítására, működésére vonatkozó nézeteket érti alatta, hanem a társadalmi bűnmegelőzést és a bűncselekmény okozta hátrányok mérséklésével kapcsolatos feladatokat is ide sorolja.”¹⁰

¹⁰ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 603. oldal)

II. fejezet: Történeti- és történelmi visszatekintés, avagy a pártfogolás kialakulása

A kriminálpolitika értékdecideéseinek változásai szorosán kötődnek az eltérő történelmi korszakokhoz, azaz, amíg a középkorban a dohányzást szankcionálták büntetőjogilag, addig ma már a kábítószer-fogyasztást próbálják ilyen módon – valamelyest - visszaszorítani.

II. 1. Az 1800-as évek

A szó modern értelmében használt pártfogolás abban a korban öltött testet, amikor a reformátorok a régi és kegyetlenné vált vagy embertelenné minősített büntetések számúzték, és olyanokkal cserélték fel, melyek alap – és vezérlő gondolata a javítás volt. „Magyarországon először Eötvös József írt az elítéltek megsegítésének jelentőségéről, majd ezt követően 1843-ban Deák Ferenc már egy európai színvonalú utógondozói intézmény létrehozásának fontosságára hívta fel a figyelmet.”¹¹ A patronálás intézménye többnyire társadalmi alapon szerveződött, a hajdani egyházi (és civil) szervezetek tevékenységeiből alakult ki. Az első magyar rabsegélyező egyesület 1873-ban alakult meg, amely segélyekkel támogatta a szabadulókat. Hazánkban ez a javító eszme 1907-ig az úgynevezett rabsegélyezés terén öltött testet, ebben az időben, az országban 22 rabsegélyező egyesület/pénztár működött, feladatuk lényegében a szabadulást követő pénzsegélyezésben merült ki. Ugyanezen évben Pécsen tartották meg az első Patronázs Kongresszust, ahol már a reform volt napirenden. A kongresszust követően alakult meg Magyarországon a Patronázs Egyesületek Országos Szövetsége, majd a kitűzött célok és alapelvek szellemében a rabsegélyező egyesületeket átalakították.

A patronázs tevékenység ez idő szerint – a teljesség igénye nélkül - az alábbiakra terjedt ki:

- „a letartóztatási intézetekben levőkre, kiket az úgynevezett pártfogók időszakonként meglátogatnak, s erkölcsi támogatásban részesítenek (fogházmisszió);
- a letartóztatottak családtagjaira, kik kenyérkeresőjük letartóztatásával gyakran nagy nyomorba jutnak, a patronázs egyesületek tagjai egyidejűleg az otthon megeremtésén is fáradoznak;
- a letartóztatási intézetből szabadultakra, kik természetbeni segélyben (ruha, munkaeszközök, élelmiszerek, tüzelőanyag stb.) részesülnek s lehetőségig munkával láttatnak el (munkaközvetítés);
- a züllött, erkölcsi lazulás veszélyének kitett s büntetett gyermekekre és fiatalokúakra, kik a patronázs egyesületek részéről a legmesszebbmenő támogatásban részesülnek; e téren a fő feladat: a környezettanulmány beszerzése s a fiatalokúak bíróság elé juttatása, a próbára bocsátottak feletti felügyelet gyakorlása, a javítóintézetben és a fogházban lévő fiatalokúak látogatása, ezeknek szabadulásuk után tisztességes munkához juttatása, további erkölcsi vezetése;
- egyéb bűnözésre hajló egyének (feltételesen elítéltek, prostituáltak, alkoholisták, stb.) erkölcsi és anyagi megerősítése. „¹²

¹¹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok> (2003. évi XIV. törvény indokolása)

¹² Révai Nagy Lexikona (Révai Testvérek Irodalmi Intézet részvénytársaság, 1922. 249-250. oldal)

II. 2. Az első világháború és az azt követő fél évszázad

A Patronázs Egyesületek Országos Szövetségének főbb feladatai között kell megemlíteni a különböző egyesületek együttműködését, az új egyesületek alapítását, a pártfoglalás, mint ügy fejlődését, előmozdítását. Tevékenységüket ingyenesen végezték, a segélyezés költségeit a kormány vállalta fel. A patronázs egyesületek fejlődése az I. világháborúig töretlen volt, de azt követően az egyesületek jelentős része felbomlott.

A következőjelentős időpontot, 1933 jelentette, amikor 33 taggal megalakult a Patronázs Szövetségek Magyar Egyesülete, de ennek fejlődését szintén a világháború derékba törte. A II. világháborútól egészen az 1950-es évekig az utógondozási tevékenység szinte teljes megszűnt, ezekben az években a gondozói feladatokat, a szabadulást megelőző beszélgetések, az ételkészítés és ruhatámogatások jelentették. 1954-től állami feladattá vált a szabadlábba helyezett foglalkoztatásról való gondoskodás, melynek hatékonyságát 1960-tól a társadalmi szervezetek - főként a szakszervezetek – bevonásával próbálták megvalósítani.

II. 3. Az 1970-es évek

Az 1971. évi 20. törvényerejű rendeletben meghatározott legfőbb cél a reszocializáció volt, melynek előkészületi munkálatai a büntetés –végrehajtási rendszer feladatai között jelentek meg, illetve a konkrét végrehajtásukról már a bíróságok mellett működő pártfogó felügyelői szervezet gondoskodott. Igazán, az 1970-es évektől - a gyermekvédelem keretén belül - jött létre a professzionális pártfogói munka, amit az 1976-tól külön rendszerként működő fiatalok és a felnőtt korú elkövetőkkel foglalkozó pártfogói tevékenység váltott fel. Az 1975. évi 20. törvény a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásával kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazta, mely egységes irányítás alatt működő utógondozás- és pártfogási rendszert hozott létre. Lényeges változás volt, hogy a bíróságok feladataként határozták meg az utógondozás és a pártfogolás összehangolását. Ettől az 1975-ös évtől kezdtek meg munkájukat a felnőtt korú bűnelkövetők pártfogói a bíróságokon, mely mellett hivatásos pártfogói szervezet is alakult.

II. 4. A rendszerváltástól napjainkig

A fiatalokkal kapcsolatos pártfogolás 1998-ban a gyermek – és ifjúságvédő intézetektől a megyei közigazgatási hivatalok gyámhivatalaihoz került át. Egészen 1997-ig államigazgatási elrendelésre úgynevezett előgondozás is megvalósult, mely nem csak a felnőtt korú -, hanem a gyermekkorú bűnelkövetőkre is kiterjedt. Az 1995. évi XLI. törvény építette be a Be-be a vádemelés elhalasztásának lehetőségét, először a fiatalok terheltek, majd 1999-től a felnőtt korúak vonatkozásában is.

A pártfogó felügyelet lehetséges reformja kapcsán számos elképzelés született, egy 1996-os - Kerecsi Klára nevéhez köthető – gondolat szerint: *„ahhoz, hogy a közvélemény a bűnözéskezelés megnyugtató módjaként értékelje az alternatív szankciók alkalmazását, erősíteni kell a pártfogó szolgálatok közösségi kapcsolatait, (...) be kell ékelődniük a hagyományos büntető- és igazságszolgáltatási szervek és szereplők közé, mintegy közvetítő szerepet látva el a bűnelkövetők és a társadalom, a helyi közösség között, (...)*

*megtalálni azt a kényes egyensúlyt, amely a felügyelet és a gondozás között húzódik, s amely hatékonyra teszi a pártfogói munkát.*¹³

Majd 2002 évvégétől megkezdődött a reform, aminek köszönhetően egységessé válhatott a Pártfogó Felügyeleti Szolgálat – a 1183/2002.(X. 31.) Kormányhatározattal fogadták el szervezeti és működési koncepcióját -, amit 2003-ban az Igazságügyi Minisztérium fennhatósága alá integráltak kibővített tevékenységi körökkel. 2003. július 1-től a pártfogói intézményrendszer a felnőttkorú és fiatalok bűnelkövetőkkel egyaránt foglalkozott.

A 2003. évi XIV. törvény a pártfogó felügyelői tevékenységet komplex tevékenységként határozta meg, amely:

„a büntetőeljárásban magában foglalja a terheltről mintegy szakértőként készítendő, a nyomozói, az ügyészi vagy a bírói döntéshez segítséget nyújtó pártfogó felügyelői véleményt vagy környezettanulmányt; a büntetés – végrehajtás körében a közérdekű munka és a pártfogói felügyelet végrehajtását, a büntetés végrehajtását követően a terhelt beleegyezése esetén az utógondozói, szociális jellegű tevékenységet, s mindez kiegészülhet a felek egyetértése és a hatóság döntése esetén a terhelt és a sértett közötti mediációval.”¹⁴

A reform mögött meghúzódó célok között - többek között - megemlíthető az egységes szakmai elvárásoknak való megfelelés, a gyakorlati munka színvonalának növekedése, az elkövető társadalmi reintegrációjának fokozódása, a büntetőjogi jogkövetkezmények végrehajtási hatékonysága, a bűnisméltés kockázatának csökkentése, stb. volt. 2003-ban dr. Bárándy Péter igazságügy- miniszter azt nyilatkozta a HVG-nek, hogy *„a pártfogó felügyelői szolgálat működtetése annak a felismerésnek a következménye, hogy a bűnözés társadalmi jelenség, amelynek megoldását ugyanúgy a társadalomban kell megtalálni, azaz a közösségben végrehajtott büntetéssel visszavezetik a bűnelkövetőt a társadalomba*”.¹⁵

A *„társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat*”¹⁶ (továbbiakban: Stratégia) értelmében az Országgyűlés felkérte a Kormányt e nemzeti stratégia végrehajtásának részletes cselekvési programja elkészítésére, valamint arra, hogy *„ebben teremtsen meg a szükséges jogszabályi, szakmai, szervezeti megoldásokat, valamint határozza meg az irányítása alá tartozó szervek feladatait, illetve a közreműködőkre vonatkozó felkéréseket, a végrehajtás felelőseit és a határidőket.*”¹⁷ A határozat az áldozatok segítése és az állami kárenyhítés témakörében vázolta az addigi és akkori helyzetet, illetve összegző képet mutatott a nemzetközi elvárásokról, majd törvényalkotási feladatai körében az áldozatvédelmi- és a jogi segítségnyújtásról szóló törvény megalkotásáról határozott.

A 2004 júliusától az Igazságügyi Minisztérium keretein belül létrehozott Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat máris uniós mintát követett.

Mind a 2004-es, mind pedig a 2006-os reform *„eredményeként a pártfogó felügyelő a büntető igazságszolgáltatás más szereplőivel, a szociális szférával és a közösségi, civil*

¹³ Kerezsi Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk – in: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll (Corvina, Budapest, 1996.)

¹⁴ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

¹⁵ <http://www.hvg.hu>

¹⁶ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

¹⁷ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

*társadalmi bűnmegelőzés fórumaival együttműködve teremti meg a közösségi büntetések szélesebb körű alkalmazási feltételeit és deríti fel a reintegrációs lehetőségeket. „*¹⁸

A 2006. január 1-jével létrejött Igazságügyi Hivatal négy szakterületet ölel fel, melyek az alábbiak:

- Pártfogó Felügyelői Szolgálat,
- Jogi Segítségnyújtó Szolgálat,
- Áldozatsegítő Szolgálat,
- Kárpótlási feladatok.

Az egyes szakmai feladatok önálló szervezeti egységben kerültek végrehajtásra, de egymás működését segítik és kiegészítik. *„Időben először a pártfogó felügyelői szolgálat reformja történ meg. A megreformált intézménycélja egyrészt a szabadságvesztés büntetések számának csökkentése, másrészt az elítéltek társadalmi beilleszkedésének hatékonyabb elősegítése. Az első cél megvalósítása érdekében a pártfogó szerephez jut a büntetőeljárásban (közreműködik az alternatív szankciók alkalmazásában, így különösen a vádelhalasztásban és a közvetítői eljárásban), a második cél érdekében pedig a büntetőeljárás befejezését követően az alkalmazott szankciók hatékony végrehajtásában vesz részt (börtönpártfogolás, feltételes szabadságra bocsátottak, felfüggesztett szabadságvesztés alatt állók és próbára bocsátottak felügyelete).”*¹⁹

Napjaink büntetőjogának egyszerre kell „megfelelnie” két célkitűzésnek; egyrészt hatékonyan fel kell lépnie a bűnözéssel szemben, másrészt a polgárok szabadságát is védelmeznie kell, azaz egyszerre kell humánusnak és eredményesnek (is) lennie. *„A humanitás a kriminálpolitikában elsősorban az enyhébb büntetések alkalmazásának, a szabadságelvonó büntetések kivételességének, a büntetőeljárási és a büntetés végrehajtási garanciák kiépítésének, az áldozati jogok figyelembe vételének szorgalmazását jelenti.”*²⁰ A büntetőjog eredményességéhez elengedhetetlen a jogkövetkezmények rendszerének, a büntetés kiszabási gyakorlatnak az összehangolása, racionalitása.

¹⁸ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 610. oldal)

¹⁹ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 610. oldal)

²⁰ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 604. oldal)

III. fejezet: Jogi környezet - jogi háttér, jogi keretek, a pártfogó felügyelet alapjainak megteremtése

Az állami kriminálpolitika egyrészt a büntető igazságszolgáltatási rendszer, másrészt a büntető igazságszolgáltatáson kívüli szervezetek működésén keresztül valósul meg. A büntető igazságszolgáltatási rendszert a nyomozó szervek (rendőrség, vám- és pénzügyőrség, ügyészség), a bíróságok, illetve a büntetés-végrehajtás szervei alkotják; a büntető igazságszolgáltatáson kívüli intézményeket a pártfogó felügyelet, az áldozatsegítés és a jogi segítségnyújtás jelenti.

„A jogállami kriminálpolitika alapvető követelménye, hogy megfeleljen a büntető hatalom gyakorlására vonatkozó alkotmányos alapelveknek.”²¹ Demokratikus jogállamunk tekintetében a büntető igazságszolgáltatási rendszer alapjait, meghatározó szabályokat az 1949. évi XX. törvény, azaz a Magyar Köztársaság Alkotmánya öleli fel.

III. 1. A Magyar Köztársaság Alkotmánya

Néhány passzusa a jogszabálynak – a teljesség igénye nélkül – a példa kedvéért: az Alkotmány 40/A § (2) bekezdése értelmében a rendőrség feladata a közbiztonság és a belső rend védelme. Míg a bíróságokkal kapcsolatosan az Alkotmány, - annak 50. § (1) bekezdése – *azt mondja ki, hogy „A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.”*²²

Az ügyészség jogállását az Alkotmány részletesen szabályozza, ennek értelmében az a végrehajtó hatalomtól független, a legfőbb ügyésznek alárendelt szervezet. Az Alkotmány 51. § (1) bekezdése szerint *„A Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogainak a védelméről, valamint az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről.”*²³

III. 2. A büntető igazságszolgáltatás és az annak szerveit szabályozó jogforrások

A részletes szabályozások közül megemlítenéd még a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, - ez alapján a rendőrség bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatokat ellátó fegyveres állami szerv -, illetve az ügyészségről szóló 1972. V. törvény, valamint az ügyészségi szolgálatról szóló 1994. évi LXXX. törvény.

Legfontosabb büntető jogszabályunk a Büntető Törvénykönyv – 1978. évi IV. törvény -, (továbbiakban: Btk.) mely meghatározza a büntetőjogi felelősségre vonás feltételeit és a

²¹ (szerk.) Gönczöl – Kerezsi – Korinek – Lévy: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 604. oldal)

²² <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

²³ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

bűncselekmények miatt alkalmazható intézkedések és büntetések neveit, valamint ezek alkalmazásának szabályait. E törvényt hatályba lépése óta számos alkalommal módosítottak, ugyanis a társadalmi- és történelmi körülmények változásai közepette számos vonatkozásában anakronisztikussá vált.

Az első és talán legalapvetőbb, a pártfogók feladatait szabályozó jogforrás – a már fentebb is említett- 1978. évi IV. törvény, azaz maga a Btk., mely a pártfogó felügyeletet az alábbiak szerint szabályozza:

„82. § (1) Pártfogó felügyelet elrendelésének akkor van helye, ha a feltételes szabadság (48. §), illetve a próbaidő (72. §, 89. §) eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges. A próbára bocsátott vagy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt visszaeső [72. § (6) bek., 89. § (6) bek.] valamint az, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll. Kiutasítás mellékbüntetés mellett pártfogó felügyelet elrendelésének nincs helye.

(2) A bíróság az ítéletben rendelkezhet arról, hogy az elítélt feltételes szabadságra bocsátása esetén pártfogó felügyelet alatt áll; a bíróság az ítéletében a külön magatartási szabályokat is meghatározhatja.

(3) Az (1)-(2) bekezdésben meghatározott pártfogó felügyelet tartama azonos a feltételes szabadság, a próbaidő és a vádemelés elhalasztásának tartamával, de legfeljebb öt év.

(4) A pártfogó felügyelet alatt álló személy köteles a jogszabályban és határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani, és részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.

(5) A bíróság, illetve vádemelés elhalasztása esetén az ügyész határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő.

A bíróság, illetve az ügyész elrendelheti, hogy a pártfogolt

a) a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot;

b) a bűncselekmény sértettjétől, illetőleg annak lakásától, munkahelyétől vagy attól a nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár, tartsa távol magát;

c) meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson;

d) nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt;

e) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzen;

f) vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy az önkormányzatnál közmunkára jelentkezzen be;

g) meghatározott tanulmányokat folytasson;

h) - hozzájárulása esetén - meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát.

(6) A bíróság, illetve az ügyész az (5) bekezdésben felsorolt magatartási szabályokon kívül más magatartási szabályokat is előírhat, különös tekintettel a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedésének esélyeire.”²⁴

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 92. § (1) bekezdése a pártfogói felügyelet célját akként határozta meg, hogy „az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten

²⁴ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéshez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez."²⁵

Ez a rendelet kiegészítette a pártfogó felügyelet végrehajtásával kapcsolatos rendelkezéseket, így egyértelműbbé vált a büntetés – végrehajtási jellegű hatósági, ellenőrző funkció és a csak segítő feladatok felvállalására jogosult utógondozói tevékenység megkülönböztetése.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény módosítása már konkrét rendelkezéseket tartalmazott a pártfogó felügyelők alapvető feladatairól, a betöltendő munkakörhöz rendelt képzettségi előírásokról, valamint a felnőtt korúak vonatkozásában a felügyelőket az igazságügy miniszter irányítása alá – a pártfogó felügyelői szolgálat állományába – integrálták.

III. 3. A bűn megelőzése, a büntetőigény érvényesítése, illetve a bűncselekmények áldozatainak kompenzálása

A magyar kormány első bűnmegelőzési stratégiáját – „1136/1997. (XII. 22.) Kormányhatározat”²⁶ - 1997-ben fogadta el, ebben rögzítésre került, hogy a hatékony bűnmegelőzés a társadalompolitika részeként, komplex programban valósítandó meg.

Magát a büntetőeljárást az 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) determinálja, amely – többek között - tartalmazza az alapelveket, az eljárásban tevékenyen közreműködő személyek és szervek jogait, kötelességeit, az eljárási cselekmények rendjét, a jogorvoslati lehetőségeket. Hatályba lépése óta ezt a jogszabályt is többször módosították, ami mögött egyrészt annak aktualizálása, másrészt az európai uniós normáknak való megfelelés állt. „Az állami büntetőigény érvényesítésének rendjét a büntetőeljárás szabályozza.”²⁷

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége (továbbiakban: ENSZ) határozatok alapján született meg hazánkban a 1074/1999.(VII. 7.) számú Kormányhatározat a bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről. Mindezek a kezdeményezések a jogalkotás területén jelezték a téma fontosságát és aktualitását, hiszen annak belátását igazolták, hogy a büntető igazságszolgáltatást közelebb kell vinni az érintettekhez; ami csökkentheti a távolságot az elkövető és a társadalom között, elősegítheti a társadalomba való visszailleszkedés sikerességét, és ez által a visszaesés csökkenését is.

Az időrendben soron következő – és megemlíthető – jogszabály a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről szóló 1183/2002. (X. 31.) Kormányrendelet, majd szintén az ezredfordulót követő hazai kriminálpolitika - a dolgozat szempontjából is releváns – legfontosabb lépéseit a pártfogó felügyelői intézményrendszer átalakítása, a 115/2003. (X. 28.) OGY határozattal elfogadott Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégia kidolgozása, illetve a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény elkészülte jelentette.

²⁵ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

²⁶ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 317. oldal)

²⁷ (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006. 609. oldal)

III. 4. Nemzetközi elvárások

Az Európai Unió Tanácsa (továbbiakban: EU Tanácsa) „az áldozatok büntetőeljárásbeli helyzetéről szóló 2001/220/IB számú”²⁸ kerethatározatnak (továbbiakban: kerethatározat) megfelelően, az arra alkalmas büntetőügyekben törekedni kell a mediáció elősegítésére, illetve a mediáció során elért megállapodást figyelembe kell venni a büntetőeljárásban.

A kerethatározat a tagállamok számára kötelezően előírja – a teljesség igénye nélkül - az alábbiakat:

- a kártérítéshez való jogot a büntetőeljárás során (9. cikk);
- a tagállamok között a kölcsönös bűnügyi jogsegély lehetőségét (11. cikk);
- továbbá arra, hogy vele az eljárásban olyan személy foglalkozzon, aki speciális képzésben részesüljön (14. cikk (1) bekezdés);
- a mediáció (közvetítés) megteremtését (10. cikk).

Az EU Tanácsának szellemiségét követve, a pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XIV. törvény megalkotásának a célja többek között az volt, hogy a pártfogolás akkori szervezetét és működését átalakítsa, valamint a szervezeti változásból és a pártfogók feladatköreinek bővüléséből adódó jogalkotási feladatnak, kötelezettségeinek is eleget tegyen. A rendszer átalakítása mögött meghúzódó okok közül megemlítendő, hogy az akkor hatályos rendelkezések értelmében az igazságügyi tevékenységet végző hivatásos pártfogók szervezetileg aszimmetrikus helyzetben tevékenykedtek, ugyanis:

„a felnőtt korúak hivatásos pártfogói az igazságszolgáltatást végző azon bírósági szervezeten belül, amely szervezet alaptevékenységén kívül a pártfogókra is vonatkozó büntetés- végrehajtási feladatokon túl csak a vagyoni jellegű büntetés – végrehajtási feladatokat látja el (...). A valóban bírói döntést igénylő büntetés – végrehajtási feladatokat viszont a tanács elnöke, a büntetés – végrehajtási csoport, illetve a Bírósági Gazdasági Hivatal végzi. A fiatalok pártfogó felügyelői pedig az igazságügyi hatóság által kiszabott intézkedések végrehajtási feladatait a gyámügyi igazgatás szervezeti rendszerén belül, a szociális igazgatás gyermek – és ifjúságvédelmi területéhez kapcsolva látják el.”²⁹

III. 5. Pártfogó felügyelet és mediáció

A 2003-as pártfogókra vonatkozó törvényjavaslat a pártfogó felügyelői tevékenységet komplex igazságügyi tevékenységként határozta meg, melynek – már - részét képezte a szakértői vélemény és környezettanulmány, a közérdekű munka, valamint a felügyelet végrehajtása, az utógondozás, illetve a mediáció is. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat reformjával párhuzamosan épült ki hazánkban a jogi segítségnyújtás rendszere is, amit a 2003. évi LXXX. törvény szabályozott, mely lehetőséget biztosított a peren kívüli jogi tanácsadással, az iratok készítésével, illetve a jogi képvisellel a rászorulóknak jogainak érvényesítésében, jogvitáik megoldásában.

A mediáció büntető ügyekben történő bevezetését jogalkotási feladatként a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2005-ben és 2006-

²⁸ <http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm>

²⁹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

ban megvalósítandó feladatokról szóló 1036/2005. (IV. 21.) Kormányhatározat III/A 3. pontja írta elő. Ugyancsak 2005-ös a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény, mely már az európai uniós normáknak megfelelően szabályozta a bűncselekmények áldozatainak jogait, valamint az őket megillető különböző támogatási formákat.

A 2006. évi LI. törvény (a továbbiakban: Novella) a Be. rendelkezéseit a közvetítői eljárással összefüggésben módosította, ami egy divergens, privát eljárásmodot tett lehetővé az önkéntesség jegyében és a jogszabályi előírásoknak megfelelés tükrében, - a felek egyetértése és a hatóság döntése esetén - mely vonatkozó szabályok 2007. január 01-jén léptek hatályba. A Novella teremtette meg a közvetítői eljárás büntetőügyekben való alkalmazásának alapjait, amit a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvényben (továbbiakban: Bktv.) deklaráltak. A törvényi szabályozás kiterjed a közvetítői eljárás fogalmára és céljára, a közvetítő személyére, az eljárás általános szabályaira, a közvetítői megbeszélésre, az arról készült feljegyzésre, illetve a konklúziót adó megállapodásra, a közvetítői eljárás befejezését követő jelentésre, illetve az eljárás során keletkezett költségek viselésére is.

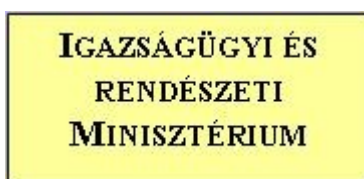
IV. fejezet: Napjaink változásai, azaz az integrált intézményrendszer létrejötte és szervezeti felépítése

2005-ben az Igazságügyi Minisztérium egy nagy horderejű lépésre szánta el magát, azaz egyes dekoncentrált szervezeteinek átszervezése mellett döntött, mely átalakítás következményeként megszűnt a Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatala, illetve a Központi Kárrendezési Iroda. Az átalakítás révén – 2006. január 01. napjával - létrejött az Igazságügyi Hivatal. Az Igazságügyi Hivatal központi szerve a Központi Igazságügyi Hivatal, székhelye Budapest, a területi szervek a fővárosban, illetve a megyeszékhelyeken működnek, területi államigazgatás szolgáltatási és hatósági feladatokat (is) ellátnak. Kezdetben az Igazságügyi Hivatal az Igazságügyi Minisztériumhoz, 2006. június 9. napjától pedig az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz tartozó szerv lett. Az integrációt számos szakmai indok támasztotta / támasztja alá – így többek között – az egyes területek önállóan, de egymás munkáját kiegészítve végzik munkájukat. A 303/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet,³⁰ amely az Igazságügyi Hivatalról szól, annak jogállásáról, szervezetéről, eljárásáról. A jogszabály értelmében az Igazságügyi Hivatalt az igazságügyi és rendészeti miniszter irányítja, főigazgató vezeti.

Az Igazságügyi Hivatal integrálja a dekoncentrált közigazgatásban megoldandó igazságügyi feladatokat, ellátja a pártfogó felügyelői, a jogi segítségnyújtó, hatósági és az áldozatsegítési tevékenységgel, valamint a kárpótlási feladatokkal kapcsolatos teendőket. A területi igazságügyi hivatalok járnak el a hatáskörükbe tartozó közigazgatási hatósági ügyekben. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és az Áldozatsegítő Szolgálat részére is külön - külön jogszabály határozza meg a tevékenységeiket. Kárpótlási ügyekben a Fővárosi Igazságügyi Hivatal és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal jár el. A lobbiszervezetek nyilvántartását a Központi Igazságügyi Hivatal látja el. A Központi Igazságügyi Hivatal egyéb feladatai között megtalálható a területi hivatalok szakmai irányítása, a feladatkörébe tartozó ügyekkel kapcsolatban tájékoztató tevékenység, szervezi a feladatokat végzők képzését és továbbképzését.

Az Igazságügyi Hivatal új feladataként életbe lépett 2007. január 01. napjával a büntető ügyekben alkalmazható és már fentebb említésre került közvetítői tevékenység, a mediáció.

1. számú ábra: Organogram³¹

³⁰ <http://www.magyarország.hu/jogszabályok>

³¹ <http://www.kih.gov.hu/szervezet>

IGAZSÁGÜGYI HIVATAL

V. fejezet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkájának bemutatása

V. 1. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat Missziója

„A Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja a bűnismétlés kockázatának csökkentése. A pártfogó felügyelő alternatív büntetések végrehajtásával, az elkövető szükséges mértékű és következetes ellenőrzésével segíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség védelmének erősítését; támogató tevékenységével növeli az elkövető társadalmi integrációjának esélyét. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat a helyreállító igazságszolgáltatás elve alapján működik. Célja, hogy az elkövető szembesüljön tettének következményeivel, és hogy az áldozat, a megsértett közösség és a bűnelkövető közötti közvetítéssel a bűncselekmény okozta károk mérséklődjenek.”³²

V. 2. Néhány szóban a szolgálat céljáról, feladatairól

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja, hogy a pártfogó felügyelő a büntetőeljárás és -végrehajtás folyamatában kellő súllyal legyen jelen, a hagyományos bűnüldözési, igazságszolgáltatási és büntetés – végrehajtási szervek rendszerében közvetítői szerepet töltsön be az elkövető, valamint az áldozat és a társadalom között. A pártfogó felügyelő alternatív büntetések végrehajtásával, a delikvens szükséges mértékű és következetes ellenőrzésével segíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, erősíti a többségi társadalom biztonság érzetét és védelmét, támogató tevékenységével növeli az elkövető társadalmi (re)integrációjának esélyét. Az átalakult pártfogó felügyelői szervezet és a pártfogói munka szerves része a fejlett európai országok többségére jellemző úgynevezett kettős nyomtávú büntetőpolitikának, amely eltérő eszközrendszert kíván érvényesíteni a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő, súlyos, illetve a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben.

A pártfogó felügyelői tevékenységnek - a társadalom védelme érdekében - a rendelkezésére álló, a cselekmény súlyának megfelelő eszközök, büntetések, és intézkedések közül a legeredményesebbeket kell alkalmaznia, annak reményében, hogy a büntetőjogi jogkövetkezmény valóban hatékony megoldás legyen, azaz csökkentse a bűnismétlés veszélyét. Az integrációs esély megteremtése mellett el kell érnie, hogy a bűncselekménnyel okozott károk és következmények mérséklődjenek. A szolgálat feladata, hogy a végrehajtandó szabadságvesztésből szabaduló elkövetők reszocializációja érdekében a büntetés – végrehajtási intézetekkel együttműködve vegyen részt a feltételes- és a végleges szabadságra bocsátás előkészítésében, ezzel elősegítve, hogy növekedjen a szabadságvesztést követő utógondozás hatékonysága.

³² <http://www.kih.gov.hu/statisztika/jelentes>

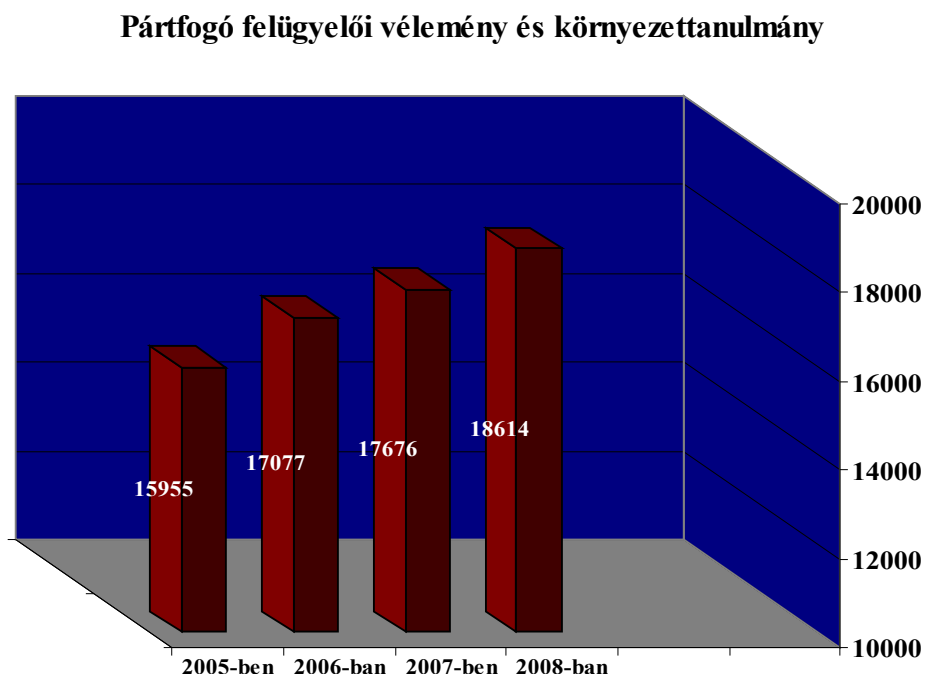
V. 3. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységei a statisztikai adatok tükrében

pártfogó felügyelői vélemény: ez egy 2003 óta élő jogintézmény, melyben a pártfogó felügyelő, mintegy szakértőként van jelen. Bár a környezettanulmányban lévő információk – az ügyre és a terheltre vonatkozó adatok, a vizsgálati eljárás és módszer, a terhelt személyiségére, életvitelére, életviszonyaira vonatkozó adatok - fellelhetőek benne, azokon mégis túlmutatva az elkövetői magatartást, annak személyes vonatkozásait értékeli, bírói vagy ügyészi felkérésre, azaz egyrészt a büntetőeljáráshoz, másrészt a büntetés végrehajtásához kapcsolódik. „A büntetések végrehajtásához kapcsolódva a szabadságvesztés büntetését töltő elítélt feltételes szabadságra bocsátása előtt, illetve a közérdekű munka végrehajtása körében új (más) munkahely kijelölése, a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatása, továbbá félbeszakítása esetén rendelheti (rendeli) el a büntetés – végrehajtási bíró a pártfogó felügyelői vélemény készítését.”³³ A pártfogó felügyelő egyedi magatartási szabály elrendelésére is javaslatot tehet, mint például tanulmányok befejezése, csoportfoglalkozásokon való részvétel, egyéni terápián való részvétel. A pártfogó felügyelő szakértőként foglal állást a szankciók végrehajthatóságáról, az elkövető együttműködési készségéről, a bűnismétlés veszélyének elkerüléséről, illetve tájékoztat a sértett kiegyezési hajlandóságának tekintetében, az esetleges kártalanítás lehetőségéről.

környezettanulmány: fiatalkorú terheltek esetében elkészítése szükséges – a büntetőeljárás bizonyítási eszköze -, melynek során a pártfogó felügyelő megtekinti a lakóhelyet, illetve szükség szerint iskolai- és /vagy munkahelyi véleményt szerez be, meghallgatja a fiatalkorú terhelt törvényes képviselőjét. Maga a környezettanulmány a lakhatási- és családi körülményekre, az iskolai végzettségre, a foglalkozására, munkahelyére, jövedelmi viszonyaira, stb. vonatkozó információkat tartalmaz. Környezettanulmányt kérésre is készítenek, pl.: a büntetés – végrehajtási intézet szabadságvesztés félbeszakításnak engedélyezésekor kéri, illetve e tanulmány elkészítését kérheti a nyomozóhatóság, a bíróság vagy az ügyész is. A környezettanulmány elkészítésének célja, hogy a gyanúsított személyiségének, életkörülményeinek bemutatásával a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okok, feltárásával segítse elő az ügyész és a bíró megalapozott döntéshozatalát.

³³ <http://www.kih.gov.hu>

1. számú ábra: A pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány esetszáma (2005 – 2008)³⁴

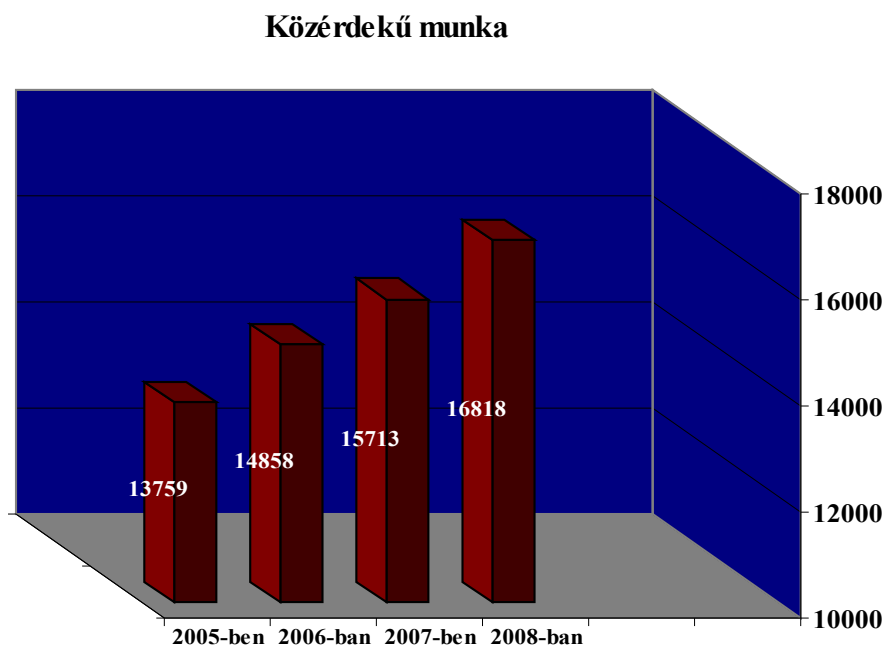

közérdekű munka: ez alatt a köz javára, ingyen végzendő munkát kell érteni, ami önmagában főbüntetést jelent. Ez egy elég komplex feladatot jelent a pártfogó felügyelőknek, ugyanis az ő feladatuk a lehetséges munkahelyek felkutatása, a büntetés letöltésének megszervezése, a közérdekű munka végrehajtás - félbeszakításának kérése, esetlegesen új munkahely kijelölése, szabadságvesztésre átváltoztatása, illetve a közérdekű munka ellenőrzése. A pártfogó felügyelő tevékenységének többrétűsége abban nyilvánul meg, hogy „*egyrészt jelentős kontroll – funkciót lát el, mivel ellenőrzi, hogy az elítélt, illetve a munkahely a büntetés végrehajtásával kapcsolatos kötelezettségeknek eleget tesz-e, másrészt segítheti az elítéltet a közérdekű munka végrehajtása során.*”³⁵

³⁴ Megjegyzés: Saját szerkesztés

³⁵ <http://www.kih.gov.hu>

2. számú ábra: A közérdekű munka esetszáma (2005 – 2008)³⁶

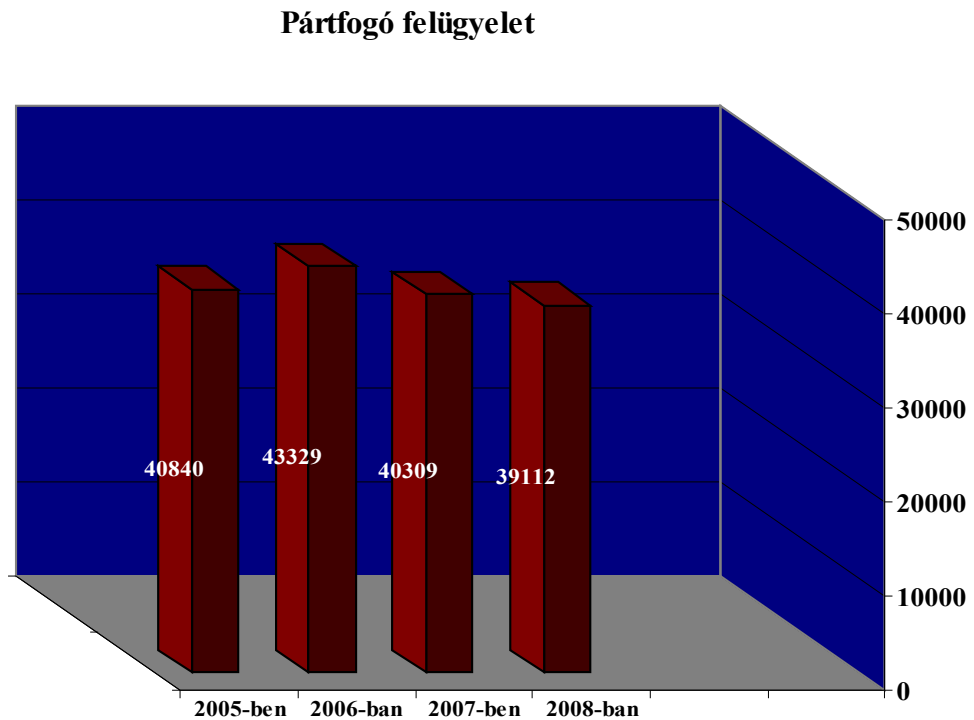

pártfogó felügyelet: járulékos jelleget ölt, vagyis valamely más büntetéshez kapcsolódik, azaz mintegy intézkedésként jelenik meg a hatályos büntetőjogi szankciórendszerben. Ilyen büntetések lehetnek: a vádemelés elhalasztása / elterelés - az elterelés, mint diverzió a vádemelés elhalasztása intézkedés keretében a kábítószer- használatot megelőző/gyógyító ellátás igénybevételét jelenti-, a próbára bocsátás, a felfüggesztett szabadságvesztés, a szabadságvesztés büntetésből való feltételes szabadulás, illetve a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás. A felügyelet célja, hogy az ügynevezett próbaidő alatt, az elkövető ellenőrzésével és támogatásával csökkentve legyen a bűnismétlés veszélye. „Ez az intézkedés a bűncselekményt elkövetők ellenőrzését, irányítását, a társadalomba való beilleszkedésük segítségét és támogatását szolgálja.”³⁷A pártfogolt kötelező együttműködését jelenti, végrehajtása pártfogolási terv alapján történik, amely meghatározza a konkrét és elérendő célokat, ezek lehetséges eszközeit, illetve a veszélyeztető körülményeket. A pártfogó felügyelő javaslatot tehet a pártfogó felügyelet tartamára vagy az előírt magatartási szabályok megváltoztatására. Ilyen általános magatartási szabály pl. a jelentési kötelezettség, munkavégzési kötelezettség, de léteznek ügynevezett külön magatartási szabályok is, mint pl. kötelezettség (bizonyos személyekkel való kapcsolattartás) vagy tilalom (meghatározott jellegű nyilvános helyek látogatásának tilalma).

³⁶ Megjegyzés: Saját szerkesztés

³⁷ <http://www.kih.gov.hu>

3. számú ábra: A pártfogó felügyelet esetszáma³⁸

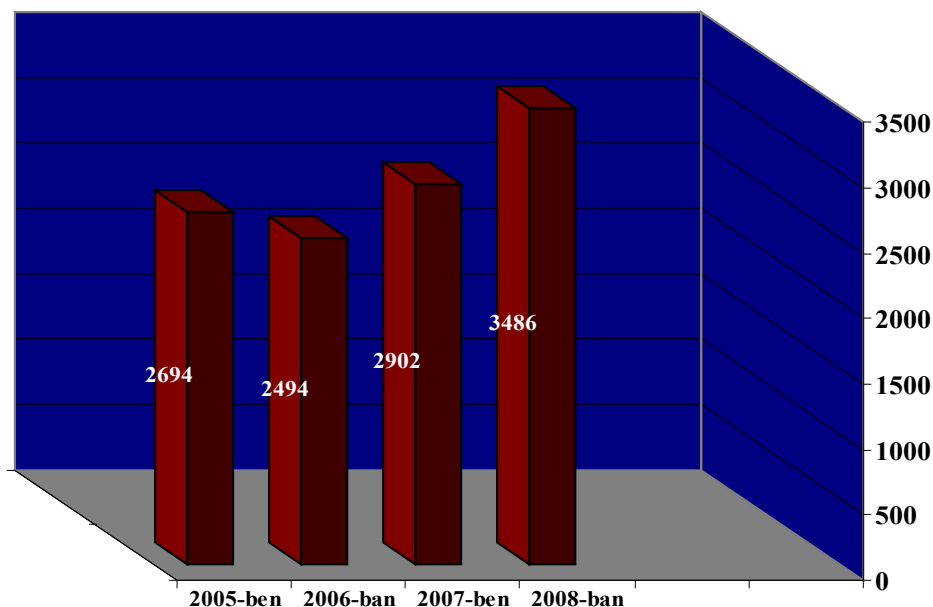

utógondozás: (börtönpártfogolás) célja a szabadságvesztésből szabadulók, illetve a javítóintézeti nevelésből elbocsátottaknak az ismételt bűnismétlés megelőzése céljából segítség nyújtása a reintegrációhoz. Szintén 2003 óta van lehetőség a szabadulás várható időpontja előtt 6 hónappal az utógondozás megkezdésére, amelyet minden szabaduló – önkéntesen – kérhet. Az utógondozás felölel(het)i a lakhatási kérdések megoldásán, a munkahelykeresésen keresztül, a hivatalos ügyek intézését, illetve a család felkészítését az elítélt visszatérésére. A pártfogó felügyelő indokolt esetben, segélyben részesítheti az utógondozottat.

³⁸ Megjegyzés: Saját szerkesztés

4. számú ábra: Az utógondozás esetszáma (2005- 2008)³⁹

Utógondozás

mediáció: (büntetőügyi közvetítői feladatok) személy elleni és közlekedési ügyekben, beismerés és önként kérés esetén, az öt évnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetettség esetén. A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a bíróságtól, illetőleg az ügyészségtől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával – a sértett és az elkövető közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.

A 2008-as év statisztikai adatai csak abban az esetben mutatnak teljes képet, ha – bár az eddigi évekkal nem tudjuk összehasonlítani – megemlítésre kerül, hogy ebben az évben 3. 721 esetszámmal megjelent a közvetítői tevékenység is.

Ezen alfejezet konklúziójaként Gönczöl Katalin szavait idézném, aki az egyik előadásában az alábbiakat fogalmazta meg:

„Évről évre 20-25 ezer pártfogolt ellenőrzéséért és reintegrációjáért felelős a pártfogó felügyeleti szolgálat. Ezzel egyidejűleg 13 ezer, közérdekű munkára ítélt büntetésének végrehajtását kell megoldania, vagyis minden harmadik – negyedik jogerősen elítélt büntetésének hatékonysága a hivatásos pártfogón is múlik. A pártfogói vélemények és javaslatok – évente 13 – 15 ezer – jelentősen befolyásolják a vádlottak és elítéltek sorsának alakulását. Mint elmondta, hozzávetőleg minden második – harmadik gyanúsított, vádlott, elítélt találkozik a hivatásos pártfogói tevékenységgel. Ezt a feladatot 400 hivatásos pártfogó látja el.”⁴⁰

³⁹ Megjegyzés: Saját szerkesztés

⁴⁰ <http://www.hrportal.hu>

V. 4. A szolgálat 2005 – 2008 közötti ügycsoportjainak megoszlása

Az alábbiakban a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2005 és 2008 közötti a fentebbiekben már ismertté vált ügycsoportjait kívánom bemutatni, éves bontásban és százalékos megoszlásban.

Az ügycsoportok megoszlásánál két szempontot is figyelembe kell venni, melyek az alábbiak:

- azt, hogy az adott év vonatkozásában nem fejeződik be minden egyes ügy, így azok a soron következő év szempontjából folyamatban lévőnek, áthozottnak minősülnek,
- az ügycsoportok tekintetében összesített adatokról van szó, azaz megjelenik bennük mind a fiatalok, mind a felnőttek ügyszáma.

5. számú ábra: Az ügycsoportok és azok megoszlása a 2005-ös évben⁴¹

Az ábrából egyértelműen kiolvasható, hogy a 2005-ös év vonatkozásában a legnagyobb százalékos megoszlást, ügyszámot a pártfogó felügyelet (55%) jelentette, ezt követte a felügyelői vélemény és a környezettanulmány (22%), ami után csökkenő sorrendben a közérdekű munka (19%), illetve az utógondozás (4%) következett.

6. számú ábra: Az ügycsoportok és azok megoszlása a 2006-os évben⁴²

⁴¹ Megjegyzés: Saját szerkesztés

⁴² Megjegyzés: Saját szerkesztés

A 2006-os év vonatkozásában alig található eltérés a 2005-ös év ügycsoportjainak százalékos megoszlását is figyelembe véve. Mindössze a pártfogó felügyelet 56%-ra való egy százalékos emelkedése, valamint az utógondozás 3%-ra való szintén egy százalékos, de immár csökkenése a különbség.

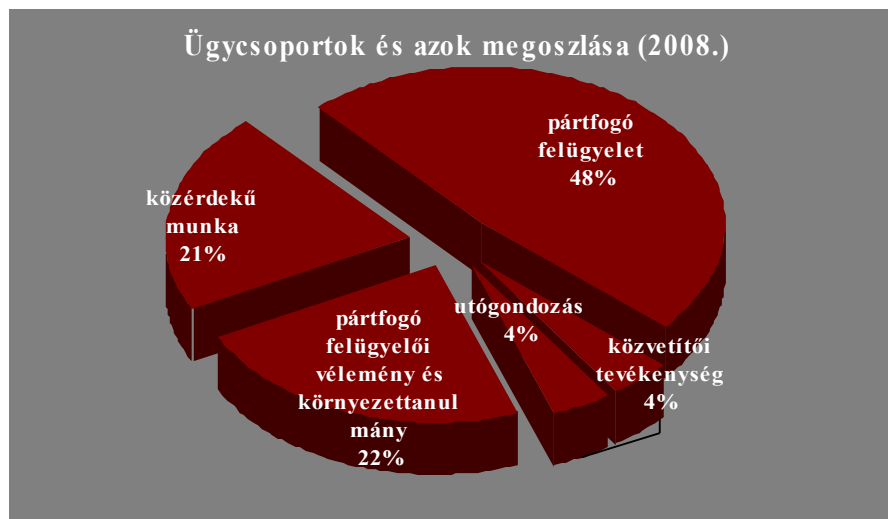
7. számú ábra: Az ügycsoportok és azok megoszlása a 2007-es évben

A 2007-es év ábráját figyelembe véve szintén minimális eltérés mutatkozik, mind az ezt megelőző, mind pedig a 2005-ös évhez képest. A tárgyév és az azt megelőző év vonatkozásában a pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány (23%), valamint a közérdekű munka (20%) ügycsoportok tekintetében mutatható ki egy – egy százalékos emelkedés. Míg a pártfogó felügyelet (53%) szempontjából három százalékos csökkenés figyelhető meg, szintén az előző évi adathoz képest. Az utógondozás ügycsoport (4%) megoszlása a 2006-os évhez képest egy százalékos növekedést jelent, ami ugyanakkor megegyezik a két évvel, ezelőtti adattal.

8. számú ábra: Az ügycsoportok és azok megoszlása a 2008-as évben⁴³

⁴³ Megjegyzés: Saját szerkesztés

A 2008-as év tekintetében – amint az ábrán is látható, megjelent egy új ügycsoport, a közvetítői tevékenység - már öt tevékenységtípus statisztikai adatai tűnnek fel. Az ábra adatainak az előző évekhez képesti összehasonlításából arra lehet következtetni, hogy a pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány (23%) az előző évi adathoz képest nem mutat változást, a tárgyévet megelőző 2006-os és 2005-ös megoszláshoz viszonyítva pedig mindössze egy százalékos növekedést lehet megállapítani. A közérdekű munka ügycsoport (21%) tekintetében a 2007-es évhez képest egy százalékos növekedés állapítható meg, míg a 2006-os, 2005-ös évhez viszonyítva ez már két százalékos növekedést tesz ki. A legszignifikánsabb eltérést a pártfogó felügyelet mutatja (48%), ami a 2007-es évhez viszonyítva öt százalékos, a 2006-os év adatához képest nyolc százalékos, a 2005-ös adatokhoz hasonlítva pedig hét százalékos csökkenést jelent. Az utógondozás (4%) nem mutat eltérést az előző évihez, illetve a 2005-ös adathoz képest. Az ötödik ügycsoportot a fentebb már említett közvetítői tevékenység jelenti, mely a 2008-as évben 4%-os reprezentáltsággal van jelen a szolgálat tevékenységei között. Érdekes lehetne annak tanulmányozása, hogy a 2008-as év vonatkozásában a pártfogó felügyelet százalékos arányának csökkenése és a közvetítői tevékenység négy százalékos megjelenése között található – e bármiféle összefüggés.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat elmúlt négy évének ügycsoport szerinti megoszlása alapján összességében azt lehet elmondani, hogy:

- a pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány 22 - 23%,
- a közérdekű munka 19 – 21%,
- a pártfogó felügyelet 48 – 56%,
- az utógondozás 3 – 4%,
- a közvetítői tevékenység (egyetlen évet véve figyelembe) 4%-os megoszlást mutat.

VI. fejezet: A szociális munka helye és lehetséges szerepe a pártfogó felügyelet rendszerében

Mind a gyermek- és fiatalkori, mind pedig a felnőttkori bűnözés megelőzésénél fokozott jelentősége van a büntetőjogon kívüli egyéb eszközöknek és megoldásoknak - mint például: szociálpolitikai támogatások, gyermek – és ifjúságvédelmi intézkedések -, az alternatív szankciók, közösségi alapú büntetések, elterelési lehetőségek alkalmazásának. A társadalmi normáknak való megfelelés a közösségi együttélés – egyik - alapfeltétele.

Az Idegen Szavak Szótára szerint a deviancia „*a társadalomban vagy egy adott közösségben érvényes normák és értékek megsértése, amit a közösség elítél.*”⁴⁴ Deviánsnak pedig az e normákat megsértését elkövető magatartást, cselekedetet vagy személyt tartjuk. A deviáns viselkedésekkel szemben nagyon fontos és hangsúlyos a megfelelő társadalmi válasz. Ezen társadalmi válaszok ugyanúgy részei az igazságszolgáltatásnak, mint ahogyan - széles értelemben véve – a társadalompolitikának (pl.: szociálpolitika, családpolitika, oktatáspolitikai) is.

A devianciák hátterében a legtöbb elmélet szerint – melyek a bűnelkövetés mögött meghúzódó társadalmi jelenségek magyarázatait keresik – érzelmi- és szociális depriváció is meghúzódik – és talán ezek a legszignifikánsabbak -, azaz a devianciák kezelése a jog, a kriminológia, stb. mellett a társadalompolitika témaköre is, azaz a megoldási stratégiák a szociálpolitika feladatait is képezik. Természetesen vannak olyan elméletek is, melyek azt hirdetik, hogy a bűnözés okainak számbavételekor a bűnözők genetikai sajátosságai a hangsúlyosak, más elméletalkotók szerint a külső, szituatív tényezők a mérvadók, míg Durkheim elgondolása alapján a deviáns viselkedés haszna az, hogy alkalmat ad a közösségnek arra, hogy az elkövetőt elítélje, ami által megszilárdítja saját normáit és az összetartozás érzését.

A devianciák szoros összefüggést mutatnak az adott társadalom, politikai, gazdasági, és morális állapotával. A deviáns jelenségekre adott társadalmi válaszok legfontosabb mérföldköveit alkotják a szociálpolitikai intézkedések, és az igazságszolgáltatási reakciók. Mindezeket figyelembe véve különösen fontos odafigyelni a devianciák kockázati tényezőinek jelzésére és a korai pszicho – szociális beavatkozásra.

VI. 1. A preventív lehetőségek osztályozása

Meg lehet - és meg is kell - különböztetni a megelőzés (prevenció) több szintjét, így az alábbiakat:

elsődleges prevenció: korrekciós eszközöket jelent, amelyek csökkenthetik, fékezhetik a társadalmi kirekesztődés folyamatait, korrigálhatják az intézmények általi szegregációt. A helyi közösségek megerősítése is a primer megelőzéshez tartozik, ami alatt értendő akár a kockázatkezelési- és önvédelmi képességek növelése, akár az izoláció elkerülése. A bűncselekmények, megelőzésével össze kell kapcsolni mind az egészségügyi, mind pedig a szociális védelmi – figyelő, riasztó és jelző - rendszert is.

A széleskörű közvetlen és célzott, de megelőző intézkedések megtalálhatóak a szociálpolitika eszköztárában, - Zombori Gyula elgondolása szerint „*a preventív*

⁴⁴ Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen Szavak Szótára (Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 230. oldal)

*szociálpolitikai megoldások a szűkebben értelmezett szociális rendszeren kívül vannak, s a társadalompolitika körébe tartoznak.*⁴⁵

A teljesség igénye nélkül ezek az intézkedések lehetnek a munkanélküliség felszámolására irányuló rendelkezések, az időskorúak, fogyatékossgal élők izoláltságát csökkentő programok, a gyermekek korai pszichológiai és szociális beavatkozásai a devianciák elkerülése céljából.

A nemzetközi standardoknak megfelelően kialakított társadalmi bűnmegelőzési stratégiának és az ezt szolgáló, kiszámítható és számon kérhető szabályozásnak úgy kell illeszkednie a társadalompolitikába, hogy az – minden körülmények között - megfeleljen az alkotmányos követelményeknek és - kötelezettségeknek. Fontos azt figyelembe venni, hogy bűnmegelőzés címén kényszerítő vagy megbélyegzést eredményező módon nem szabad beavatkozni. A bűnmegelőzési programok meghatározásánál tekintettel kell lenni arra, hogy a bűnözéssel kapcsolatos problémák eltérően érintik a nőket, a férfiakat, a fiatalokat és az időseket. Mindemellett figyelembe kell venni a kulturális különbségeket és a kisebbségek eltérő kultúráját, szokásait is.

Az Országgyűlés a társadalmi bűnmegelőzési stratégiájáról szóló 115/2003.(X. 28.) számú határozatában (továbbiakban: Stratégia) több lényeges feladatot is meghatározott a Pártfogó Felügyelői Szolgálat részére. Kiváltképpen megemlítendő a gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése és csökkentésének preferálása, amit a felügyelői munka középpontjába helyeztek. Elég kézenfekvő az a megállapítás, hogy a gyermekkorúak esetében a legalapvetőbb hiányosságokkal az alapellátás küszködik, ugyanis felkészületlenek, eszköztelenek, sok hiányos/hiányzik a szakember, a megfelelő szemlélet. A Stratégia megfogalmazta a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogók számára az életkorukhoz igazított szakmai munka kidolgozását, tájékoztató fórumok szervezését települési szinten, mely a szociális intézmények, a rendőrség, illetve az önkormányzatok közötti kommunikációt, együttműködést (is) kívánja szolgálni. Egy – egy ilyen irányú fórum létrehozásához szükséges a szociális – és oktatási rendszerben dolgozókkal való szoros kapcsolattartás, mivel lényeges szerepet kaphatnak, - és kell(ene) is kapjanak – az ezen intézményekben dolgozó szociális munkások, hiszen jobb rálátásuk lehet az adott iskolában (iskolai szociális munka) vagy családsegítő szolgálatok (családokkal végzett szociális munka) ügyfélkörébe tartozó veszélyeztetett fiatalokról. A gyermek – és fiatalkorúak esetében a gyermekjóléti szolgálatok, gyermekvédelmi hatóságok, iskolák, elsődleges terepei lehetnek a szakszerű segítségnyújtás megvalósításának.

A pártfogó felügyelők és a szociális munkások a megelőző munka során olyan információkkal láthatják el egymást, melyek hatékonyan segíthetik a bűnelkövetés megakadályozását. A Pártfogó Felügyelői Szolgálatok a legkülönbözőbb hivatalokkal/hatóságokkal, valamint szociális intézményekkel való együttműködésükön kívül a bűnmegelőzési munkájukat segítő civil önkéntesek toborzásával is próbálnak eljutni a veszélyeztetett populációhoz. Az önkéntesekkel és ezen belül a közösségekkel való együttműködést nemzetközi szinten is hatékonynak és elfogadottnak gondolják. A bűnmegelőzéssel kapcsolatosan – a teljesség igénye nélkül - az alábbi nemzetközi dokumentumokat emelném ki:

Az ENSZ „a prevenciók szempontok érvényesítését és a rehabilitációs programok működtetését, illetve a bűnözés társadalmi-gazdasági összefüggéseinek figyelembevételét a bűnözés kontroll integráns elemeként értelmezi, és egy olyan struktúrát tart hatékonynak,

⁴⁵ Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai (HRSZE, Budapest, 1997. 99. oldal)

*amely az állami szervek mellett a társadalmi szereplők, mindenekelőtt a közösségek aktív részvételére és együttműködésére épül.*⁴⁶

*„Az Európa Tanács számos egyezményben is foglalkozik a prevencióval összefüggő kérdésekkel, a bűnmegelőzés terén kiemelkedő jelentősége a tagállamok számára iránymutatásul szolgáló „soft law” dokumentumoknak, ezen belül is a Miniszteri Bizottság ajánlásainak van. Az Európa Tanács által követett elképzelés egy rendkívül differenciált megelőzési rendszert vázol fel, amely mindenekelőtt különbséget tesz a büntető igazságszolgáltatáson belüli (generális és speciális), illetve az azon kívüli (társadalmi és szituációs) megelőzés között, sajátos feladatokat határozva meg valamennyi terület számára.”*⁴⁷

*„A bűnözés megelőzésére való törekvést az Amszterdami Szerződés teszi az Unió rendőrségi és igazságügyi együttműködésének szerves elemévé. A 29. cikk szerint az Unió célja, hogy az ezen a területen folytatott közös fellépések fejlesztésével, illetve a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni küzdelemmel az állampolgároknak magas szintű védelmet nyújtson a szabadság, biztonság és igazságosság területén, ezt a célt pedig a szervezett bűnözés és a kriminalitás más formáinak megelőzésével, illetve az ellene való küzdelemmel éri el.”*⁴⁸

Sajnos az ügyszám - miatti leterheltsége okán a bűnmegelőzésre – véleményem szerint - egyre kevesebb idő és pénz áll a szolgálatok rendelkezésére. Meglátásom az, hogy a pártfogó felügyelők létszámának növelésével – amibe elgondolásom szerint a szociális munkás végzettségűek is beleférnek/beleférnének „a pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XIV. törvény”⁴⁹ értelmében – az Igazságügyi Hivataloknál hatékonyabb munkát lehetne elérni.

A **másodlagos prevenció** körébe az intézményes reakciók tartoznak, ahol a fő cél a veszélyeztetett csoport elérése. A veszélyeztetett kategóriát egyrészt a kábítószerfüggők, a bűnöző életformát folytató családokban nevelkedő fiatalok, a notórius szabálysértők, stb. jelent(het)ik, másrészt viszont a potenciális áldozatok köre – úgy, mint nők, gyermekek, öregek, hajléktalanok, fogyatékos személyek, mentális betegek, stb. – is ide sorolandó.

Az állampolgárok életminőségének egy nagyon releváns része a biztonság; a biztonság meglétének érzete. Ennek a biztonságnak a megteremtése nem csak érték, hanem feladat is. A feladat pedig az egész társadalom feladata, amit főként közösségi szintű bűnmegelőzési programokkal lehet elérni. A 115/2003. (X. 28.) Országgyűlési határozat értelmében: *„A társadalmi bűnmegelőzésben minden olyan személy és szervezet közreműködésére szükség van, amely hatással van a bűnalkalmak számának, a bűnokok hatásának, az áldozattá válás kockázatainak csökkentésére. Így különösen számítani kell a helyi képviselők, a bűnüldöző és a büntető igazságszolgáltatás hatóságainak, a szociális intézmények, az oktatási rendszer, a széles értelemben vett egyesületek, az ipar-, bank- és a magánszektor, a tudományos kutatók, valamint a közvélemény és a média szereplőinek közreműködésére.”*⁵⁰

⁴⁶ <http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu>

⁴⁷ <http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu>

⁴⁸ <http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu>

⁴⁹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁵⁰ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

Nagyon fontosnak és hangsúlyozandónak tartom a legkülönbébb intézményes együttműködések megteremtését, helyesebben azt, hogy ezek ne csupán csak elméleti síkon mozogjanak, azaz ne merüljenek ki a jogszabályi előírások szintjén, hanem ténylegesen, a mindennapi gyakorlat részét képezzék.

A szociális szakma szempontjából evidenciaként kezelendő szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 59. § (2) bekezdése értelmében: „a szociális szolgáltató, illetve intézmény együttműködik az ellátási területén működő szociális, gyermekjóléti-gyermekvédelmi, egészségügyi, oktatási és munkaügyi szolgáltatókkal, intézményekkel, így különösen

- a) az otthonápolási szolgálattal,
- b) **a pártfogó felügyelői szolgálattal,**
- c) *fogyatékos személy ellátása esetén a gyógypedagógiai, nevelési szakszolgálatokkal és a fogyatékos személyek segítő, érdekvédelmi szervezeteivel,*
- d) *pszichiátriai beteg és szenvedélybeteg esetén a háziorvossal és a kezelőorvossal.*⁵¹

A dolgozatom szempontjából releváns Pártfogó Felügyelői Szolgálat számára szintén van kötelező együttműködési előírás a nyomozóhatósággal, a gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszerrel, a büntetés – végrehajtási intézetekkel, javítóintézetekkel, az elterelésben való közreműködés intézményeivel, illetve egyéb szakmai kapcsolat tekintetében az áldozatvédelem szervezeteivel, az oktatási-, foglalkoztatási-, egészségügyi és szociális intézményekkel, valamint az önkormányzatokkal, egyházakkal.

A fentebb idézettek szellemiségét követve meg kell említeni azt, hogy a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyminiszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet 41. § (3) bekezdésének értelmében „az önkormányzatok, az egyházak, a munkáltatók, a karitatív és más civil szervezetek az utógondozásban közreműködhetnek, ennek során velük a Központi Igazságügyi Hivatal és a megyei hivatal együttműködési megállapodást vagy szerződést köthet.”⁵²

Elgondolásom szerint a jelzőrendszer hatékony és hatásos működése elengedhetetlen, ugyanis amennyiben akadozik, úgy nem lehet megfelelő az informáltság, és csak részinformáltságról beszélhetünk.

A megelőzés harmadik és egyben „utolsó” osztályozási formája a **harmadlagos prevenció**: a már megtörtént bűncselekményekre való intézményes reakciókat tartalmazza az elkövetőkre, a sértettekre és az áldozatokra vonatkozóan. Ebbe a körbe tartoznak az ismételt bűnelkövetés és áldozattá válás elkerülésére irányuló intézkedések, beavatkozások.

A stratégiai szemléletű társadalmi bűnmegelőzés céljait csakis differenciált eszközökkel érheti el, amely eszközöknek viszont koherens rendszert kell alkotniuk. Már a 2003-as Stratégia is tartalmazott olyan helyreállító igazságszolgáltatási szemléleti sajátosságokat, mint például:

⁵¹ <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

⁵² <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>

- a bűnisméltés lehetősége csökken, ha az elítélt szembesül az általa elkövetett cselekmény következményeivel;
- a büntetések végrehajtása során növelni kell a foglalkoztatás, a szakképzés, stb. lehetőségeire;
- a büntetést követő utógondozás erősítheti a társadalmi integrációs szándékot, ennek keretében a lakhatási lehetőséget, illetve a foglalkoztatás elősegítését.

A társadalompolitika hasznos eszköze lehetne a jóvátételen alapuló igazságszolgáltatás, ami optimális esetben megteremthetné az igazságszolgáltatás, a szociálpolitika és oktatáspolitikai területei között a gyakorta hiányos együttműködési és mobilitási csatornákat.

Kerezsi Klára szerint *„ahhoz, hogy a közvélemény a bűnözéskezelés megnyugtató módjaként értékelje az alternatív szankciók alkalmazását, erősíteni kell a pártfogó szolgálatok közösségi kapcsolatait, (...) be kell ékelődniük a hagyományos bűnüldözési és igazságszolgáltatási szervek és szereplők közé, mintegy közvetítő szerepet látva el a bűnelkövetők és a társadalom, a helyi közösség között, (...) megtalálni azt a kényes egyensúlyt, amely a felügyelet és a gondozás között húzódik, s amely hatékonyvá teszi a pártfogói munkát.”*⁵³

VI. 2. A szociális munka és a pártfogolás hasonlóságai, különbözőségei

Az alfejezet címét Kóta Tünde szavaival szeretném kezdeni és alátámasztani, aki szerint *„a pártfogó munkája tulajdonképpen abban különbözik a hagyományos értelemben vett szociális munkától, hogy folyamatosan két irányba halad, van egy erős kontroll funkciója. Vagyis az egyik cél az, hogy az elkövető bűnhődjön, megbánja, amit tett. Ezzel együtt persze azt is el kell érni, hogy a társadalom is érezze, a büntetés eléri célját. A pártfogó segít is, mégpedig abban, hogy a pártfogolt a jövőben ne kövessen el bűncselekményt. A legfontosabb, kötelezően előírt a magatartási szabály például az, hogy folyamatosan kapcsolatban kell állnia a pártfogóval.”*⁵⁴

A pártfogó felügyelő speciális feladata, hogy munkája során a felügyelet és a segítség elemeit vegyítse. Az egyre több devianciával rendelkező újkori társadalom generálja a bűnözést és itt kap lényeges szerepet a szociálpolitikai korrekció, segítség, valamint a szociális munka. A pártfogónak az igazságszolgáltatás területét alaposan ismerő „szociális” szakembernek kell lennie, a pártfogó mondhatni igazságügyi szociális munkás, azaz meghatározott területre, meghatározott tevékenységi körre kiképzett, speciális ismeretekkel rendelkező szakértő. Alkalmaznia kell a beavatkozás, a konfliktuskezelés és a – szociális munkából ismert Peter Lüssi - féle - tanácsadás formáit is, hiszen mindössze jogi ismereteinek birtokában nem tudhat érdemi változást elérni pártfogoltjai életében. A pártfogói munka során szükség van arra, hogy a felügyelői munkát végző tudja kezelni a normaszegő, normasértő személy viselkedését, esetlegesen (ki)utat mutasson neki e deviáns viselkedés elhagyására.

⁵³ Kerezsi Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk – in: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll, Corvina, Bp. 1996.)

⁵⁴ www.kih.gov.hu/partfogo/archivum/sajtoszemle/interju_kota.html

A magyarországi pártfogó felügyelet munkájának folyamatos szakmai fejlődése során az egyéni esetkezelésben alkalmazható módszerek jól kidolgozott és szerteágazó módszere alakult ki. A pártfogó felügyeletet, akár a szociális munkát, a szakmaiság, a kontroll és a segítség kapcsolja össze. A kontroll és segítő funkció érvényesítéséhez egyensúlyt kell teremteni, ugyanis nem szabad sem túlzottan segíteni, sem túlzottan kontrollálni a klienssel/ügyféllel való munkát, így e szakmaközi elvárásoknak kell megfelelnie a pártfogóknak ugyanúgy, mint ahogyan a szociális munkásoknak is.

A pártfogó felügyelői rendszerben, - mint ahogyan a szociális munkában - a klientúra szétbontható önkéntes és kötelezett kliensekre, hiszen amíg egy feltételesen szabadult kötelezett kliensnek tekintendő, addig egy szabadságvesztését letöltött, volt elítélt kérheti pártfogói felügyeletét, így önkéntes kliensnek számít(hat). Mindkét szakma, szakterület szempontjából evidenciaként fogalmazható meg az, hogy csak az az érintett lehet önkéntes kliens, aki kész együttműködni, együtt munkálkodni a szakemberrel a probléma megoldásában.

A segítő kapcsolatban önkéntességről, a kliens mellérendeltségéről beszélhetünk, melynek pozitívuma, hogy legtöbbször építő jelleggel bír, negatívuma viszont az, hogy bármikor megszakítható ez az együttműködés. A szociális munkás és kliense közötti kapcsolat olyan szinten építkezik a mellérendeltségből, a kétoldalú szerződéskötésekből, hogy ez a kooperáció szinte értelmezhetetlen más „segítő” szakmákban dolgozó kollégák számára. A pártfogói munkának is, akárcsak az egyéni szociális munkának, lényeges momentuma a szerződéskötés és a vállalt együttműködés végrehajtása, mivel ebben az esetben is csak a közös munka vezethet eredményre. A pártfogói munka és a szociális munka közötti eltérés abból adódik, hogy a szociális területen dolgozó segítő számára az időtartam többnyire szélesebb és kevésbé szigorú határok között, szabályozottság szerint mozog, mint a pártfogóknál. A felügyelő munkáját abból az okból, hogy a segítő kapcsolatból adódó célokat nem sikerült megvalósítani, a kötött időhatárok miatt továbbra már nem hosszabbítható meg a pártfogó felügyelet. Ahhoz, hogy a pártfogó felügyelők érdemi munkát tudjanak végezni, - „maguk mögött tudni”-, fontos, hogy célirányos segítő munkát végezzen(ek). A pártfogóknak nem elsődleges feladatuk a pártfogolt életében jelentkező összes szociális probléma megoldása, de amennyiben az a bűncselekmény elkövetéséhez hozzájárult vagy bűnisméltetéshez vezethet, akkor törekedniük kell a kompetenciahatáraikon belül történő megoldásukra. A pártfogók feladata akárcsak az egyéni szociális munka során a szociális munkásoknak a változás/változtatás motivációjának kialakítása, ami lehet közvetítő/generáló szerep betöltése az adott problémára szakosodott intézmény és a kliens között.

VI. 3. Az egyéni esetkezelésen túl

Az EU Tanácsának a fiatalok igazságszolgáltatási rendszeréről szóló 20/2003. sz. ajánlásának kommentárja egyértelműen kimondja, hogy: *„az egyik leghatékonyabb beavatkozási módnak számítanak a kognitív magatartás alakítás módszerei (indulatkezelés, problémamegoldó technikák, társadalmi életben való jártasság növelését szolgáló tréningek.”*⁵⁵

Az egyéni esetkezelés mellett csoportos technikák kidolgozása és alkalmazása is fontos, - ahogyan Ferge Zsuzsa fogalmaz - *a csoporthoz tartozás tudata biztonságot nyújt, a*

⁵⁵ <http://www.kih.gov.hu>

kisebbségérzés enyhébb, a védettség nagyobb. Az ilyen csoportvezetéseknel szerepet kaphatna a szociális munkás, mivel a csoportmunka a szociális munka egyik irányvonala. A Pártfogó Felügyelői Szolgálatok egyre nagyobb számban élnek a csoportos esetkezelés eszközeivel, saját csoportokat indítanak, vagy együttműködő civil szervezetek szervezésében lehetővé teszik - főleg munkaerő-piaci, önismereti-, életvezetési-, agressziókezelő- foglalkozásokon való részvételét a pártfogoltaknak. A csoportos foglalkozáson való jelenlét kötelessége magatartási szabályként is előírható. Egy jól képzett és a csoportos technikákat elméleti szinten ismerő, gyakorlati szinten alkalmazó szociális munkással kiegészülve a pártfogó felügyelők szép eredményeket érhetnek el a csoportos esetkezelésben. A csoportfoglalkozások nagy előnye az, hogy ezek az intézményi rendszertől függetleníthetőek.

A pályázati pénzek felhasználásával a szupervízió alkalmazására is sor került a pártfogó felügyelői szolgálat kontrollálásával. A cél itt nem az egyetlen jó megoldás megtalálása, hanem az együttműködési helyzet olyan fokú tudatos átélése, amelyben a probléma jelentésének mind komplexebb olvasata bontakozik ki. A saját tapasztalatok ismétlődő szupervíziós feldolgozása fejleszti a kliens reflexiós képességét, azaz egyre inkább képessé válik tanulni a saját helyzetéből, így képes azokat felismerni és tanulás révén kontrollálni. A szupervíziós csoportok lényege, hogy kis létszámmal (6-8 fős csoportokban) működjenek, és képessé tegyék a szupervizáltat arra, hogy az alapvető készségeket – szociális készség, indulatkezelés -, illetve az erkölcsi érvelés terén jelentkező lemaradásból származó készségeket elsajátítsa. A szociális munka több csoportvezetési technikát is ismer és alkalmaz, melyet a pártfogó felügyelők hatékonyan alkalmazhatnak a pártfogoltakkal való munka során.

2005. évben 13 megye vonatkozásában 31 olyan program működött, amely a csoportos foglalkozás biztosításán alapult, a pártfogó felügyelők képzése kapcsán. Ilyen volt a másság – kezelés, asszertivitás (hatékonyságot javító viselkedés), munkaerőpiaci tréning. A felügyelők képzését követő időszakban – 2008 szeptemberéig - a már kiképzett felügyelők közreműködésével 20 csoport indult, mely – összesen - 100 elkövetővel folytatott csoportmunkát. A pártfogó felügyelői szolgálat ügyszámához képest ez szinte elenyésző létszám, melyen véleményem szerint javítani kellene.

VII. fejezet: Összegzés és a lehetséges javaslatok megfogalmazása

Ebben az összegző, javaslattevő fejezetben ki szeretnék térni a büntetőeljárások elmaradása következtében, azok laikus szintű költséghaszon elemzésére, a börtönpártfogolás lényegére, illetve az azt kivált(hat)ó alternatív megoldási lehetőségek ismertetésére is.

Elgondolásom szerint a ráfordítások tekintetében a büntetőeljárás elmaradásának, illetve az igazságszolgáltatás költségeinek (igazságügyi alkalmazottak fizetései, a tárgyalás konkrét költsége, esetleges fellebbezések, kirendelt ügyvédek költségei, stb.) kell az egyik oldalon, az állam teher-mentesítésnek, a kártérítés lehetőségének, az áldozatok segítésének és védelmének, valamint a szociális kiadásoknak, költségeknek, a visszaesés csökkentésének, stb. a másik oldalon állnia. Dolgozatom szempontjából fontosnak tartom annak megemlítését is, hogy az Igazságügyi Hivatalok az egyre növekvő ügyszám mellett – amint azt az V. fejezetben bővebben kifejtettem – a szükséges mértékben növekvő állami dotációt nem kapták, nem kapják meg. Helyesebben, a hivatal költségvetése bár évről évre növekszik, az még sincs arányban a szintén évről évre növekvő ügyszámmal.

Az alábbi tábla az Igazságügyi Hivatal elmúlt négy évének költségvetését és létszámát szemlélteti:

1. számú tábla: Az Igazságügyi Hivatal költségvetése és létszáma (2005 – 2008)⁵⁶

Igazságügyi Hivatal költségvetése és létszáma Ezer/Ft		
Év	Keret összeg	Létszám
2005	4. 672. 900 Ft.	563
2006	4. 988. 100 Ft.	802
2007	5. 384. 000 Ft.	836
2008	5. 374. 000 Ft.	836

A bűnözés és a küzdelem ellene, az egész lakosságot érintő téma, mely sajnos, de egyre erőteljesebben politikai kérdéssé válik. Olyan hangzatos kifejezések jelennek meg időről – időre, mint a „közbiztonság javítása”, „a bűnözés elleni harc”. A politikusoknak és az állampolgároknak is fel kellene ismerniük, hogy a bűnelkövetők reszocializációja mindössze szavakkal és törvénymódosításokkal nem hajtható végre. A büntető jogszabályokra irányuló változtatási javaslatok évek óta napirenden vannak. A 2007-es, majd a 2008. decemberi reformjavaslatot tekintve a szakértői és az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium tervezet sokban eltért egymástól. Például - a teljesség igénye nélkül - az életfogytig tartó szabadságvesztést a szakértők megszüntetnék, az IRM fenntartaná, de a szabadságvesztési fokozatok tekintetében sincs konszenzus, ugyanis amíg a szakemberek a fegyház fokozatot eltörölnék, addig az IRM támogatja annak fennmaradását. Egy másik megemlítendő munkaterv szerint, ezen túl nem napokban, hanem órákban lenne meghatározva a kiszabott közérdekű munka büntetés.

Véleményem szerint a fegyház fokozatban büntetésüket töltőtöknél a börtönpártfogolás szinte teljesen elveszíti szerepét, ugyanis ezek az emberek mindössze arra és annyiban lesznek motiváltak, hogy a börtönviszonyoknak megfeleljenek, de nem látják – vagy csak pusztán nem érdekli őket - a büntetésük letöltését, követő jövőkép(et).

A börtönpártfogolás lényege az lenne, hogy csökkentse a visszaesés kockázatának lehetőségét. A pártfogolás keretében a pártfogó felügyelők meghallgatásról meghallgatásra építik ki a hidat a börtön és a szabad élet között, így a pártfogók töltik be a támogató, segítő szerepét, akik a képzeletbeli hídon mindaddig kísérik az elítéltet, amíg az biztonsággal átjut rajta. Viszont a „hídon” való átéréssel még nem oldódott, nem fejeződik be a pártfogók feladata, hiszen szabadulás után is gondoskodni kell(ene) a pártfogoltakról

⁵⁶ <http://www.kih.gov.hu>

például az utógondozás keretein belül. Az utógondozottak egyik legfőbb problémáját a lakhatás megoldása jelent(het)i, ugyanis a büntetés végrehajtási intézetekből szabadulók nagy többsége hajléktalan szállókra kényszerül, mivel más lehetőség nincsen, - illetve a családdal való kapcsolattartás nem minden esetben megoldható - és az így még jobban perifériára szorult személyek számára szinte esély sincs a visszailleszkedésre. E nehézség korrigálására a pártfogói felügyelő szállások próba jellegű megalapítása a 2000-es évek elejétől napirenden szerepel. Ezeknek, a szállásoknak a létrehozása – persze szakszerű irányítás mellett - nagyban segítené a pártfogó felügyelet munkáját, mivel a szabadulás előtt 6 hónappal, eseti jelleggel igényelt és elkezdett munkát valamelyest intézményi keretek között lehetne folytatni.

A büntetés-végrehajtásból való szabadulást követő másik legfőbb gondot mindenképpen a foglalkoztatás jelenti, így a pártfogó felügyelői szállások létrehozásával párhuzamosan a felügyelői foglalkoztatókra is nagy szükség lenne. Ilyen irányú segítségnyújtásra egy – két civil tömörülésen (pl.: „Jóvá Tett Hely” modellintézmény) kívül Magyarországon nincs példa. Ezen próbálkozások persze előfutároknak tekinthetők, de a jelenlegi gazdasági helyzetben elég csekély az esély arra, hogy akár a közeljövőben is ilyen irányú fejlesztésekbe fogjon a minisztérium, holott több igazságügyben jártas politikus véleménye is az, hogy a közösségben végrehajtott büntetéssel visszavezetők a bűnelkövetők a társadalomba.

A foglalkoztatás problémája nem csak az utógondozottak esetében, hanem a közérdekű munka végrehajtásánál is jelentkezik, ugyanis egyre nehezebb olyan szervezetet, vállalatot, önkormányzatot találni, ahol tudnának ilyen egyéneket alkalmazni. Az Igazságügyi Hivatal éves szakmai beszámolóiban persze megtalálható az, hogy a szolgálatok az utóbbi pár évben jó kapcsolatot alakítottak ki civil szervezetekkel, önkormányzatokkal, így több település parkjai és utcai tudtak megszépülni. Semmiképpen sem szeretném megkérdőjelezni az önkormányzatok és Pártfogó Felügyelői Szolgálatok foglalkoztatás kapcsán meglévő kooperációját, de a Szociális törvény módosításának 2009. januári hatálybalépését követően kétség ébredt bennem. A módosítás ugyanis érinti az aktív korúak ellátásában részesülő személyeket, illetve a települési önkormányzatokat is, akik az ezen ellátásban részesülők számára közfoglalkoztatást kötelesek szervezni, így az ellátottak közcélú munkavégzésre kötelezettek. A kételkedésemet az okozza, hogy nem tudom azt elképzelni, hogy a jelenlegi munkanélküliséget, a gazdasági világválságot, a közcélú – és közérdekű munka összeegyeztetését az egyébként is rossz anyagi kondíciókkal rendelkező helyi önkormányzatok hogyan tudják rövid – és hosszútávon megoldani.

A jelenlegi rendszert a reszocializáció hatásának hiánya jellemzi, azaz a növekvő bűnözési statisztikák mögött a visszaesések nagy aránya húzódik meg. A lehetséges szankciótípusok közül a jóvátételt szeretném itt megemlíteni, mely –véleményem szerint – hatékonyabban tudná segíteni a bűnelkövetőt a rehabilitációban, reintegrációban, amennyiben az az egyéni felelősségvállalással, illetve a saját kártérítéssel is együtt jár. Ez lényegében a mediációval majdnem megegyező tevékenység. Alternatív konfliktuskezelő módszerként e helyreállító technikák nemcsak a jog – és különösen nemcsak a büntetőjog – területén nyer(het)nek értelmet, hanem mindazon szociális viszonyokban, ahol az emberi kapcsolatok sérülhetnek. A magyar büntetőpolitika számára a mediáció, mint jóvátételi eljárás a 2007-es évtől kezdett elfogadottá válni, bár több országban (lásd: 1. sz. melléklet: Külföldi kitekintés) már sokkal régebb óta használják hatékonyan és eredménnyel. Persze nem elhanyagolható az a szempont sem, hogy létezik önmagában nemzetközi nyomás, elvárás is. Számos internacionális dokumentum kiemelten és megvalósítandó célként kezeli, hogy az alternatív szankcionálási eszközök, a diverziós eljárások, a szabadságvesztés

minimalizálása, a fokozottabb áldozatvédelem, a mediáció preferálása mennyire fontos. Elég itt az ENSZ szabadságelvonással nem járó szankciókra vonatkozó – Tokiói Szabályként ismertté vált – 1990-es minimumszabályokat megemlíteni, mely részletesen taglalja, hogy mit is tekint alternatívnak, így - többek között - az alábbiakat:

1. „a szabadságvesztés kiváltására szolgáló alternatív szankciók (pl. pénzbüntetés, megrovás, feltételes elítélés, házi őrizet, elektronikus felügyelet, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, feltételes szabadság),
2. a szabadságvesztés kiváltására szolgáló új típusú közösségi szankciók (pártfogó felügyelet, közérdekű munka, jóvátétel).”⁵⁷

Egy másik – szintén nemzetközi okmány – az 1999-es évhez kötődő Leuveni Deklaráció, melynek értelmében *“a bűncselekményre adott válaszreakcióknak hozzá kell járulniuk az okozott sérelem csökkentéséhez, kezeléséhez és kihívásához. A bűncselekményre adott társadalmi reakciók fő szerepe, funkciója nem a büntetés, de azon feltételekben való közreműködés, amelyek elősegítik az elkövetés okozta sérelem helyreállítását, orvoslását. (...) A helyreállító szemlélet célja az áldozatnak okozott sérelem jóvátétele, és a közösség békéjének és a társadalom biztonságának megteremtéséhez való hozzájárulás. Ezt megvalósítandó olyan eljárással dolgoznak, amelyben az adott cselekményben érdekelt minden fél összeül, hogy közösen oldja meg a cselekmény utóhatásainak és jövőbeni következményeinek ügyét.”*⁵⁸

Európán belül egyedül Angliában létezik a kötelezővé tett mediáció. Véleményem szerint a mediácónak, a büntető ügyekben alkalmazott közvetítői tevékenységnek, mint a büntetést kiváltó szankciónak a megjelenése egyre ismertebb, illetve elismertebb, és nagyon pozitív elmozdulást eredményez(het). Jelenleg Magyarországon még két olyan szakterület – gyermekjólét és munkaügy - van ahol mediációt alkalmaznak, leginkább jogvégeztett személyek foglalkoztatásával.

A továbbiakban pedig néhány javaslatot szeretnék megfogalmazni a pártfogolás és a pártfogók lehetséges jövőbeli tevékenységeivel kapcsolatban.

Az első ilyen jellegű észrevételem az, hogy napjainkban Magyarországon a nem kedvezménytel szabadultak ellenőrzéséről nem rendelkezik semmilyen jogszabály, így, csak ha kéri a szabaduló, akkor lesz pártfogó felügyelet alatt. A magyar gyakorlattal szemben például az Egyesült – Királyságban a tényleges büntetésüket letöltők automatikusan felügyelet alá kerülnek. E szabályozást - a stigmatizáció mellőzése mellett- én mindenképpen megfontolandónak tartom, ugyanis így nem kerülnek ki az igazságszolgáltatás látóköréből a volt elítéltek, illetve ezáltal társadalmi integrációjukra is nagyobb esély nyílna. (lásd: 1. sz. melléklet: Külföldi kitekintés)

Második elgondolásom az utógondozáshoz kapcsolódik, melynek – véleményem szerint – bizonyos munkafolyamatait szociális munkások is képesek lennének elvégezni, ami mögött az a szándék húzódik meg, hogy az egyébként is nagy ügyszámmal dolgozó „hivatásos” pártfogó felügyelők leterheltségén lehetne könnyíteni. Persze nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy a szociális munkások nem mindenek feletti kompetenciákkal rendelkező szakemberek. A lényegi elem a pártfogó felügyelők, és a szociális munkások speciális tudásaiban érhető tetten, amit leginkább Kerecsi Klára szavai szemléletnek, aki szerint *„a hivatásos pártfogó nem általános szociális munkás, hanem – a kialakult terminológiát használva – szak – szociális munkás, azaz meghatározott területre,*

⁵⁷ <http://www.fellegi.hu>

⁵⁸ <http://www.szochalo.hu>

*meghatározott tevékenységi körre kiképzett speciális szakember. Tevékenysége fogaskerékként kapcsolhatja össze a büntető és a szociálpolitikát, s személyével a büntetőjogilag értékelhető magatartások állami kontrolljában a szociális munka juthat kiemelt szerephez.”*⁵⁹

Harmadik és egyben utolsó perorációm az egységes – társadalmi, demográfiai, szociológiai sajátosságokat figyelembe vevő - szakmai standardok kialakítására és gyakorlatára, valamint azok ellenőrzésére vonatkozik. Mindezen szabályozásoknak természetesen csak akkor van értelmük, ha egyrészt a jogalkotók felismerik azt, hogy a Pártfogó Felügyelői Szolgálatokra vonatkozó szabályozás szétaprózott – nincs egyetlen, egységes törvényi szinten megjelenő joganyag – másrészt pedig, ahhoz a különféle intézményközi kapcsolatok – azaz a jelzőrendszer részei – megfelelő színvonalú együttműködéseire, az adatállományok – adatvédelmi előírások betartása melletti - átjárhatóságának biztosítására is szükség van.

Tanulmányomban igyekeztem rávilágítani arra, hogy nem csak az állam, így nem kizárólag a Pártfogó Felügyelői Szolgálat feladata a bűnelkövetők, illetve a büntetésüket már letöltők segítése, hanem az a társadalom közügye is. Az állam intézményrendszert hozott létre és hozzá szolgáltatásokat biztosított, de mindemellett nagyon nagy szükség van a társadalom szolidaritására, a legkülönbözőbb szegmenseinek mozgósítására ahhoz, hogy azok a személyek, akik nem voltak bűncselekmények áldozatai, kárvallottai, ne is váljanak azzá, illetve azok az egyének, akik valamilyen bűncselekményt elkövettek, kompenzálhassák tetteiket, kapják meg az esélyt a reintegrációra, hogy ismét a többségi társadalom részévé lehessenek.

⁵⁹ Kerezsi Klára. Szociális munkás-e a pártfogó felügyelő? (Esély 1992/5. 108. oldal)

Felhasznált irodalom

Szakirodalom

1. (szerk.) Gönczöl – Kerecsi – Korinek – Lévay: Kriminológia – Szakkriminológia (CompLex, 2006.)
2. Kerecsi Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk – in: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll, Corvina, Budapest, 1996.)
3. Révai Nagy Lexikona (Révai Testvérek Irodalmi Intézet részvénytársaság, 1922.)
4. Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen Szavak Szótára (Osiris Kiadó, Budapest, 2007.)
5. Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai (HRSZE, Budapest, 1997.)

Folyóirat

1. Kerecsi Klára. Szociális munkás-e a pártfogó felügyelő? (Esély 1992/5.)

Elektronikus portálok

1. <http://www.bunmegelozes.easyhosting.hu>
2. [http:// www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm](http://www.eur-lex.europa.eu/hu/index.htm)
3. <http://www.fellegi.hu>
4. <http://www.hrportal.hu>
5. <http://www.hvg.hu>
6. <http://www.kih.gov.hu>
7. <http://www.magyarorszag.hu/jogszabalyok>
8. <http://www.szochalo.hu>

Melléklet

1. sz. melléklet: Külföldi kitekintés

Dolgozatom során több alkalommal tettem említést a nemzetközi tapasztalatokról, illetve az uniós országokban végzett pártfogói munkáról, így négy ország példáján keresztül ismertetem, hogy hogyan működik a pártfogó felügyelet.

Anglia

Európában a pártfogó felügyelői szolgálat intézményének létrejötte és működése a legrégebbi időkre az Egyesült Királyságban tekint vissza, mely angol mintát azóta számtalan más európai ország is átvette.

Nagy- Britanniában csak a felnőtt korúak esetében létezik a pártfogó felügyelet. A szigetország felügyelőinek feladati öt pontban foglalhatóak össze, melyek az alábbiak:

- a köz védelme,
- az újra elkövetők számának csökkentése,
- a bűncselekmények hatásainak tudatosítása az elkövetőkben az áldozatok közösségi életében,
- elkövetők rehabilitációja.

Az angol rendszerben jelentős figyelmet fordítanak az áldozati oldalra, szinte naprakész információkkal látják el az áldozatokat, azok kérésére. A Victim Liaison Unit (az áldozatokkal való kapcsolattartásért felelős osztály) feladata az áldozatok informálása arról, hogy mi történik az elkövetővel. Az angol felügyelet legfőbb feladatainak tekinti a társszervekkel (pl.: rendőrség, szociális szolgáltatók, bíróság, stb.) való napi kapcsolattartást, illetve ezzel párhuzamosan a szabaduló életvitelének pontos figyelemmel kísérését a társadalom védelme érdekében. A helyi pártfogói szolgálat szigorú végrehajtási eljárást is alkalmaz, ugyanis minden pártfogolt, aki nem hajlandó együttműködni, azonnal vissza is küldhető a büntetés végrehajtási intézetbe, majd szabadulásukkor újra felügyelet alá helyezhetők. A gyakorlat az, hogy a szabadulást követő tizenhat héten keresztül hetente egyszer be kell számolniuk tevékenységükről. Az elkövetők szabadulásuk után pártfogói felügyelet alatt állnak és bizonyos szabályokat be kell tartaniuk. Áldozati oldalról az mindenképpen érdekes lehet, hogy az áldozatnak beleszólásuk van a szabályok meghozatalában. Például, az áldozat kérheti, hogy ne kelljen találkoznia az elkövetővel, sőt megtilthatják az elkövetőnek, hogy bizonyos utcákba bemenjen; a szexuális bűnelkövetőknél elrendelhetik, hogy ne tartson kapcsolatot gyermekekkel, vagy bizonyos ideig lakjon próbaidős szálláson.

„A fiatal bűnelkövetőkkel minden esetben a Fiatalkorúakkal Foglalkozó Munkacsoport (Youth Offending Team-YOT) helyi irodája foglalkozik. Ezen országos hálózattal rendelkező interdiszciplináris szervezetben a magyarországi pártfogóknak megfelelő, többnyire szociális munkások dolgoznak (YOT szakember), együtt a rendőrség, a pártfogó hivatal, a szociális, oktatási, egészségügyi és lakhatással foglalkozó rendszer helyi képviselőivel. Tevékenységük elsősorban arra fókuszál, hogy a fiatallal együtt

kidolgozzanak egy tervet az okozott kár jóvátételére, és az ahhoz vezető körülmények megváltoztatására.”⁶⁰

Angliában a mediációk nagy részét is a YOT munkatársai, végzik, csak kisebb szerepet kapnak ebben a pártfogó felügyelők. A jóvátétel végrehajtására több kidolgozott modell ("reparation order" - modell) áll rendelkezésükre, fontosnak tartják a békéltetést, mint a büntetést, kiváltó szankciót. A formális szankcionálás visszaszorításának régre visszanyúló hagyományai vannak Angliában, ugyanis az ügyek 92%-át társadalmi bíróságok, ún. magisztrátusok és laikus bírók kezelik jogi végzettségű szakemberek kontrollálásával, és csak a valóban súlyos és bonyolult ügyek kerülnek az állami igazságszolgáltatás hatáskörébe.

Csehország

A csehek a pártfogó felügyelői szolgálat, illetve a mediációs eljárás fontosságát és hatékonyságát hangsúlyozzák.

A cseh modell alapjait megteremtő, a pártfogói és mediációs tevékenységről szóló jogszabály 2001-től hatályos, melynek révén hozták létre a Pártfogói és Mediációs Szolgálatot (PMS). A PMS által használt nevelő jellegű intézkedések a következők: felügyelet, pártfogói felügyelet, speciális magatartási szabályok (melyek kötelezettségeket és tilalmakat is tartalmazhatnak), valamint figyelmeztetés. Védőintézkedésként drog- és alkoholkezelést, javítóintézetben való elhelyezést (15 év alattiakra is kiszabható) és elközbást hajthat végre.

A büntető intézkedések esetén pedig a közösségi munka, felfüggesztett szabadságvesztés során nyújtandó felügyelet, pénzbüntetés, kizárás, szakmai tevékenység megtiltása, vagy a börtönbüntetés végrehajtásában játszanak szerepet.

A vádemelés feltételes elhalasztásának lehetőségére 1993-tól nyílt lehetőség maximum 5 év szabadságvesztéssel sújtható bűncselekmények esetén. Amennyiben az elkövető beismerő vallomást tesz, és hajlandóságot mutat a kártérítésre, az ügyész 6 hónaptól 2 évig tartó pártfogó felügyeletet rendelhet el. Ha a terhelt a vállaltakat teljesíti, és a pártfogó felügyelet is véget ért, az ügyész ejtheti a vádat.

A felek közötti megállapodást 1995-től lehet hivatalosan is számításba venni az eljárás során. Erre szintén max. 5 év szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetén van mód, beismerő vallomás esetén, és ha a terhelt kártérítésre való hajlandóságot mutat a konkrét áldozat vagy esetleg egy jóvátételi alap számára. További feltétele, hogy az áldozatnak és elkövetőnek önkéntesen hozzá kell járulnia a megállapodáshoz. A megkötött megállapodást az ügyésznek és a bíróságnak is jóvá kell hagynia.

A fiatalok elkövetőkkel (15-18 év) szembeni eljárását szabályozó 2004-es törvény a nevelői és védelmező intézkedések jelentőségét hangsúlyozza a büntetéssel szemben. A 15 év alatti fiatalok nem büntethetőek, de e törvény alapján speciális intézkedések vonatkozhatnak rájuk (pl. felügyelet alá vonhatóak). A PMS-nek fontos szerepe van e jogszabály kapcsán az alternatív intézkedések alkalmazásában.

A mediációs eljárásban az eljárás fő célja az elkövető integrációja a közösségbe, az áldozat részvételének elősegítése az eljárásban, valamint a közösség védelme. A közvetítés a büntetőeljárás minden szakaszában elérhető mind a fiatal-, mind pedig a felnőttkorú elkövetők számára, a vádemelést megelőző időponttól egészen az ítélelhozatal alkalmáig. A közvetítés egyrészt diverziós eszközként alkalmazható, ügyész vagy bíró

⁶⁰ <http://www.fellegi.hu>

indítványozására, másrészt a bírói ítélethozatalnál játszhat szerepet. Szabadságvesztéssel nem járó büntető intézkedések során lehetőség van a mediációra a végrehajtási szakasz alatt is, a kár megtérítésének szándékával, illetve a rehabilitáció céljából. Az ügyészségnek vagy bíróságnak minden ügy megkezdését jóvá kell hagynia. A megállapodás sikeressége esetén az ügyész vagy bíró diverziót vagy alternatív szankciót alkalmazhat.

Mindenképpen fontos annak megemlítése, hogy a csehországi mintát vette alapul a magyar Igazságügyi Hivatal a pártfogó felügyelet továbbfejlesztéskor, illetve a mediációs eljárások kidolgozásakor.

Svájc

A svájci pártfogói munka inkább a közérdekű munka végrehajtását helyezi a középpontba. A hagyományos értelemben vett pártfogói munka is megjelenik náluk, de leginkább a felügyelet hatékony szerepvállalását a büntetés kiváltására és a szabadulás utáni reintegrációhoz segítségben látják.

A felügyelők a zürichi közérdekű munka végrehajtására több száz munkahely közül választhatja ki az elítélt személyiségének leginkább megfelelő letöltő helyet. A munkáltatók nagy száma hosszú és szisztematikus folyamat eredménye. A közérdekű munka bevezetésekor az illetékesek telefonkönyvből válogatták ki azokat a munkahelyeket, melyek a büntetés végrehajtása kapcsán szóba jöhettek - azaz eleget tettek a jogszabályokban foglalt követelményeknek és alkalmasnak látszottak a megfelelő munka biztosítására. Az így kiválasztott munkáltatóknak a közérdekű munkáról szóló tájékoztatót küldtek, majd személyesen is felvették velük a kapcsolatot. A zürichi tapasztalatok azt foglalják össze, hogy minél kisebb egy munkahely, annál hatékonyabb a büntetés végrehajtása. A csupán néhány alkalmazottal dolgozó munkáltatók nagyobb odafigyeléssel végeztetik el a feladatokat az elítéltekkel. Éppen ezért a zürichi végrehajtás inkább a kisebb munkaadók felé nyitott, ritkán közvetít munkást állami vagy önkormányzati intézményekhez. A hatóságnak jelenleg olyan széleskörű, a munkáltatókat tartalmazó adatbázis áll rendelkezésére, melyben az elítélt képességeihez kereshetik meg az optimális munkahelyet. És mivel ez a végrehajtás számára felbecsülhetetlen érték, a kapcsolatok ápolásáról is professzionálisan gondoskodnak.

Új - Zéland

Európához képest szinte a föld másik oldalán fekvő Új-Zélandon is a mediációra helyezik a hangsúlyt a pártfogói munka során.

Náluk az egyik leghatékonyabb mediációs eljárás a családi csoport konferencia, mely módszert alapvetően a helyreállítás és a közösség átformalásának filozófiája vezeti. A másik szintén említésre méltó modell a közösségi csoportkonferencia, ahol az elkövető családja zártkörű tanácskozáson dolgozik azon, hogy mi a legjobb módja az elkövetés kezelésének. A fentebb említett technikák Braithwaite úgynevezett reintegratív szegyen-elméletére (1989) épülnek. Az elmélet állítja, hogy míg a család és a barátok által kifejezett rosszallás lelkiismeret-furdaláshoz, büntudathoz vezet, addig a hatóságok rosszallása ellenkezéshez, dachoz.

A közösségi csoport konferenciák, más néven 'real justice' vagy közösségi felelősségi konferenciák, csak a kilencvenes évek elejére fejlődtek olyan fórumokká, ahol az emberek úgy foglalkozhatnak a társadalomban nem tolerált, helytelen magatartásformákkal, hogy

tág tere nyílik a valódi béke-teremtő lehetőségeknek is: bevonva iskolákat, munkahelyeket, közösségeket, ifjúsági szervezeteket és kollégiumokat. Ezek a konferenciák nem feltétlenül a rendőrség kompetenciájába tartoznak, és bármely hatóságnál működő hivatalnok által facilitálhatóak, hogy az esetet eltereljék a hivatalos eljárástól (pl: pártfogó felügyelők által), vagy képzett közösségi önkéntesek közreműködésével.